

Neoliberal Bir Kent Deneyimi Olarak Kentsel Yaşamın ve Mekânın Risk, Korku ve Belirsizlikler Bağlamında İrdelenmesi: İstanbul'daki Güvenlikli Siteler Üzerinden Bir Değerlendirme

Kadir Şahin*

Karabük Üniversitesi

Edebiyat Fakültesi

orcid.org/0000-0002-6860-0155

Öz

Neoliberal evre Türkiye'deki kentsel yaşamı radikal bir şekilde dönüştürmektedir. Bu evredeki yeni koşullara özgü belirsizlikler bir yaşam formu haline geldikçe, kentte 'risk ve korkular' etrafında kurgulanan yeni hayat tarzları ortaya çıktı. Yaşanan dönüşümler bağlamında 'geleneksel modern kentin' özel ile kamusal hayatını birbirine bağlayan kent geleneksellikleri (komşuluk, mahalle ve sokak vb.) artan belirsizliklere bağlı olarak korkutucu bir faktöre dönüşmektedir. Bu çalışmada kentsel hayattaki 'risk, korku ve belirsizliklerin' çalışma ve gündelik hayat bağlamındaki çıktıları analiz edilerek gündelik hayata olan etkileri irdelenecektir. Çalışma, söz konusu gerçekliğin Türkiye'deki en nitelikli örneği olması nedeniyle, İstanbul özelindeki güvenlikli sitelerde sürdürülmüştür. Araştırma nitel bir kurguyla, derinlemesine mülakatlar çerçevesinde toplanan veriler dahilinde irdelenmiş ve her görüşmede elde edilen veriler söylem analizine tabi tutularak incelenmişlerdir. Söz konusu tartışma geniş bir alan araştırması içinden seçilen veriler özelinde bir örnek olay incelemesi bağlamında derlenmiştir.

Anahtar Kavramlar: Neoliberalizm, Geç Modern Kent, Güvenlikli Siteler, İstanbul, Risk, Korku ve Belirsizlikler, İş/Çalışma

An Investigation of Public Life and Space as a Neoliberal City Experience in the Context of Risk, Fear and Uncertainty: An Evaluation in Gated Communities in Istanbul

Abstract

Neoliberal stage transforms public life in Turkey radically. As the uncertainties associated with the new conditions in this phase became a form of life, new life styles emerged considering the 'risks and fears'. In the context of the transformations, urban traditions (neighborhood, district and street, etc.) that connect the traditional modern city with their private and public life, turn into a frightening factor due to increasing uncertainties. In this study, the effects of 'risks, fears and uncertainties' in urban life in the context of work and daily life will be analyzed and their effects on daily life will be examined. Due to the superior sample in question the reality of Turkey, the study was conducted in the gated communities in Istanbul. Using a qualitative research method, data were collected through interviews and were analyzed by discourse analysis. The discussion was compiled as a case study in the context of data selected from a wide field survey.

Keywords: Neoliberalism, Late Modern City, Gated Communities, Istanbul, 'Risk, Fear and Uncertainties, Work/Employment

1. Giriş

Weber'in çok uzun zaman öncesinden vurguladığı gibi "modern kent, kapitalist bir kenttir" (Weber, 2000). Bu saptamanın anlamı, kentin tarihsel gerçekliğini açıklayan bir vurgu olmasa da modern zamanlardaki kent gerçekliğini ve ona dayalı olarak ortaya konulması gereken sosyolojik bağlamı açıklayan bir ifadedir. Bizlerin modern sonrası hayatı tahlil eden her türden irdelemesi de bu yönlü kabullerin üzerinde yükselmektedir. Nitekim Weber'in ortaya koyduğu kent vurgularına bugün daha yakından bakıldığında, bazı detaylandırıcı saptamaları eklemek mümkündür. Çünkü onun vurguladığı bu nokta artık kendi içerisinde kapitalizmin aşamalarının da dikkate alınmasını zorunlu kılmaktadır. Yani kapitalist kenti, kendi içinde yaşadığı kapitalist dönemleştirmeleri dikkate almaksızın artık ifade edebilmek çok mümkün değildir. Bu yönüyle bugün kapitalist modern kenti tahlil ederken onun 'merkantil', 'liberal' ve 'neoliberal' aşamalarını dikkate alarak konuşmak daha gerçekçi bir analiz niteliğindedir.

Smith'in vurguladığı gibi; 'iş nasılsa hayat da öyledir' (Smith, 2006) bağlamındaki saptama, aslında Weber'in vurguladığı durumla birleşince, kapitalist ilişkilerin (yani çalışmayı şekillendiren ekonominin) kendine özgü tarzından hareketle, kendine özgü bir gündelik hayatı ortaya çıkarması son derece doğaldır. O halde 'kapitalist kent', kapitalist aşamalara özgü şekilde değişen doğası, kendine has ilişki sistemini ve doğal olarak da 'gündelik hayatı' mümkün kılmaktadır. Ayrıca bu türden gündelik hayatın kendine özgü mekansal biçimlenmeyi ortaya çıkarması beklenen bir sonuç hükmündedir. Çünkü Weber, eğer kapitalist ilişki biçiminin kendine has kent tarzı ürettiğini ortaya koyuyorsa (ki nitekim öyle), aslında bir ekonomik işleyiş biçiminin mekanı biçimlendirme kapasitesinin olduğunu da iddiasını yapmış olmaktadır. Bu vurgu aslında her türden ekonomik aktivite biçiminin ancak kendini mümkün kılan mekansal formlarda aktığının da vurgusu niteliğindedir. Fakat mekansal biçimlenmeyi içerisinde barındıran ekonomik işleyiş tarzları, en az onun kadar değerli bir diğer faktör olarak kendine uygun olan gündelik hayat tarzlarını içerisinde barındırır. Nitekim Harvey'in de 'mekan nasılsa hayat öyledir' (Harvey, 2003; 84-89) vurgusunu mekanı biçimlendiren ekonomiden bağımsız bir vurgulama biçimi olarak düşünmek mümkün değildir. Bu açıdan bir ekonomik işleyiş biçimi kendine uyumlu bir iş/çalışma tarzı üretirken, kendine ait bir kentsel hayatı da gündelik yaşam formu olarak inşa etmektedir. Bu bakımdan bizlere göre; merkantil kapitalist evre kendine özgü bir gündelik hayat kurgularken, aynı durum liberal ve neoliberal evrelerde de geçerlidir. Bugün neoliberalleşen kentlerde neoliberal ekonomiye özgü işlerde çalışırken, neoliberal işlere özgü hayatların ortaya çıktığını söylemek yanlış bir vurgulama biçimi değildir.

Kentlerin neoliberalleşmesiyle birlikte güvenli siteler gibi 'geleneksel modern kentin dinamikleriyle mesafeli olan yaşamlar da giderek yükselmektedir. Bizler makale boyunca; neoliberal işlere özgü olarak değişen kent gerçekliğinin 'çalışmanın' doğasında yaşanan değişimlere bağlı olarak nasıl farklılaşmalar ürettiğini 'risk, korku ve belirsizlikler' kapsamında irdelemeye çalışacağız. Böylesi bir irdelemeyi de neoliberal ekonomik dönüşümlerle birlikte ortaya çıkan yeni konut sektörünün ürünü

olan 'güvenlikli siteleri' merkeze koyarak yapacağız. Çünkü bizler neoliberal işin doğasında var olan risk ve belirsizliklerin bunlara özgü olan bir gündelik hayatı (ve doğal olarak da kentsel hayatı) ortaya çıkardığını savunmaktayız. Tüm bunlardan hareketle bireylerin hayatında yeni gündelik yaşam formları üreterek yükselen 'güvenlikli sitelerin' ortaya koyduğu ilişki tarzlarını, işin üretmiş olduğu risk ve belirsizliklerden bağımsız mekansal yaşam biçimleri olarak düşünmemekteyiz. Bizler de bu gerçeklikten hareketle İstanbul metropolitan alanında yaşanan neoliberal dönüşümlerin bir yaşam tarzı olarak ortaya çıkardığı güvenlikli site yaşamını 'iş ve hayat' bağlamında tartışarak 'risk, korku ve belirsizlikler' çerçevesinde analiz etmeye çalışacağız.

2. Türkiye'de Neoliberalizm, Yeni Bir Kentleşme Deneyimi Olarak Güvenlikli Siteler ve Araştırmanın Kurgusuna Yansıma Biçimi

1970'li yıllarla birlikte dünyada yükselen neoliberal politikaların etkileri çok geçmeden gündelik hayatın tüm alanlarını etkileyen bir gerçekliğe dönüştüler (Harvey, 2007). Fakat Türkiye'de neoliberalleşmeye dair siyasi ve ekonomik hamleleri daha çok 1980'li yıllarda görmekteyiz. Harvey'in vurgusunu yaptığı türden 'gündelik hayat çıktılarını' ise Türkiye'de daha çok 1990'lı yıllarda görmekteyiz. Nitekim 90'lı yıllar Türkiye'de küresel markaların yatırımlarının arttığı ve her türden ekonomik işleyişe finansal bir kapasitenin kazandırıldığı yıllar oldular (Bali, 2013). Özelleştirmelerle kamunun hızla küçüldüğü ve buna karşılık serbest piyasa uygulamalarının hakim belirleyici faktör olarak öne çıktığı yıllar da yine bu yıllar olmuştur. Tüm bu dönüşümler yaşanırken 90'lı yıllarla birlikte Türkiye'deki metropol alanlarında (özellikle de İstanbul'da) küresel işlerin ürünü olan ve daha çok yeni hizmetler sektöründe aktif olan 'yeni orta sınıflar' bir kent gerçekliği olarak görünürlük kazanan kesimler haline gelmişti. Nitekim bu 'yeni orta sınıfların' her türden çalışma etkinliklerinin küresel bağlamlarda gerçekleşiyor olması, yerel işleyiş ve yereldeki kent deneyimlerine de giderek kapanmalarını/ilgisizleşmelerini beraberinde getiren gündelik hayatları ortaya çıkarmıştır. Ayrıca yerelliği devam eden emekçi kesime göre giderek artan gelir seviyeleri, onların üst düzey eğitim seviyeleriyle (ve uzmanlıklarıyla) birleşince, 'geleneksel modern kent' deneyimleri kendi gündelik hayatlarını adına 'istenmeyen sosyal yükler haline gelmiştir'. Bu nedenle dünyadaki diğer örnekleri gibi Türkiye'de de bu türden 'yeni orta sınıflara' özgü kentsel pratikler sunan 'güvenlikli siteler' 90'lı yıllarla birlikte yeni koşullara özgü bir konut sunum türü olarak ortaya çıkmıştır. Fakat bu konut sunum türü 2000'li yıllara gelindiğinde, hakim ölçeğin çok dışında, sıra dışı bir şekilde artışlar göstermiştir. Nitekim bu yıllarda daha da şiddetlenen neoliberal yükseliş, 90'lı yıllarla birlikte İstanbul özelinde başlayan durumun Türkiye'deki diğer metropollere sıçramasına neden oldu. Fakat 2000'li yıllar bu durumun hakim yapısının İstanbul özelinde sürmesinin önüne geçebilen yıllar olmadı ve aynı yıllarda da güvenlikli siteler İstanbul'da büyük bir artış gösterdi. Çünkü Türkiye'nin küresel ekonomiye eklemlenme aracı olan şehir hala büyük oranda İstanbul'dur ve neoliberal işlerin ürünü olan 'yeni orta sınıflar' da bu nedenle ağırlıklı olarak İstanbul'da yaşamaktadır. Nitekim İstanbul'daki güvenlikli sitelerin yıllar içindeki konut sayıları yakından incelendiğinde; 2013 yılında 395 bin olan güvenlikli

konut sayısı, 2014'te 430 bine, 2015'te ise 500 bine yükselmiştir. 2016 yılına gelindiğinde ise İstanbul metropol alanındaki 34 farklı bölgede 1417 farklı güvenli site projesine rastlanmaktadır ve toplam konut sayısı da 560 bine ulaşmış durumdadır (Eva İstanbul Markalı Konut Piyasası Araştırma ve Öngörüler Raporu, 2017). İstanbul'daki konut sayısının 5,3 milyon olduğu düşünüldüğünde ise mevcut kentin %10'undan fazlasını bu türden yerleşimler oluşturmaktadır ve toplamda da 1 milyondan fazla insan bu türden yerleşimlerde yaşamaktadır (Şahin, 2016). Bu nedenle de söz konusu çalışmanın Türkiye bağlamındaki irdemelerine en uygun alanının İstanbul olması nedeniyle alan çalışmasının İstanbul özelinde sürdürülmesine karar verilmiştir.

3. Risk, Korku ve Belirsizliklerin Bir Gündelik Hayat Deneyime Dönüşme Biçimi

Araştırma açısından çok önemli görülen kapitalist katmanlaşmanın içerisinde barındırdığı türden bir başka katmanlaşma türünü modernleşme analizlerinde görmekteyiz. Bu türden analizlerde ortak olan nokta, modernleşmenin yaşanan gerçekliği 'bütüncül anlatılar' vasıtasıyla açıklayabilmesinin mümkün olmadığını vurgusudur (Lyotard, 2014). Böylesi analizler modernizmin erken dönemindeki gerçekliklerle benzer bağlamsallıkları yaşamıyor olduğumuzu merkeze çekerler (Beck, 2011; Lyotard, 2014; Giddens, 2010). 'Geç modern' (Giddens, 2004; 2010), 'refleksif modern' (Giddens, 2010; Beck, 2011), 'radikal modern' (Beck, 2011), 'postmodern' (Bauman, 2011a; Lyotard, 2014) gibi kavramların literatürde sıklıkla kullanılmasının da nedeni budur. Tüm bu kavramlaştırmaların merkezinde, modernizmin içerisinde bulunduğumuz evresinin kendisine has gerçekliklerinden kaynaklanan bir anlamlandırma çabası olduğunu söyleyebilmek mümkündür (Bauman, 2014). Fakat böylesi bir çabayı ortaya koyan teorisyenlerin, söz konusu farklılıklar bağlamında yaptıkları analizlerde risk, korku ve belirsizlikler bağlamında önemli bir derinliği görebilmek de mümkündür (Giddens, 2004; 2010; Beck, 2011; Bauman, 2006). Bu nedenle bizler de mevcut çalışmamızın sınırları içerisinde, ister kapitalist katmanlaşma isterse de modernist katmanlaşma açısından olsun, her iki bağlamdaki yazın türünü karşılayan bir tartışma sürecinde bulunmaya çalıştık. Çalışma boyunca ortaya konulan tartışma perspektifi hem kapitalist katmanlaşmanın 'neoliberal' yönlü analizlerini hem de modernist katmanlaşmanın 'geç modern' (refleksif modern/postmodern) yöndeki analizlerini karşılama çabasında oldu. Bu bakımdan da neoliberal kent ve neoliberal birey tabirini karşılayacak olan geçmodern ve geçmodern birey (refleksif modern birey) tabirlerini çalışma boyunca birbirini karşılayan mahiyette kullanmaktan çekinilmedi. Yapılan analizlerin her iki teorik zeminin tartışma koşullarıyla örtüşmeler yaşamaları yönüyle mevcut kavramların bir birinden bağımsız şekillerde kullanılması uygun görülmemiştir. Ayrıca 'geç', 'radikal', 'refleksif' ya da 'postmodern' bağlamında yapılan modernleşme tahlillerinin hepsinde de es geçilemeyecek ortak nokta, yeni kapitalistleşme evresiyle de yakından alakalı olmalarıdır. Giddens'a göre "modern kurumlar önceki tüm toplumsal düzen biçimlerinden dinamikleri, geleneksel alışkanlıkları ve adetleri aşındırma dereceleri ve küresel düzeydeki etkileri bakımından ayrılırlar. Ancak bunlar sadece kapsamlı dönüşümler değildir: Modern

gündelik toplumsal hayatın doğasını kökten değiştirir ve yaşantılarımızın en kişisel yanlarını bile etkiler (Giddens, 2010; 11).

Giddens'in vurgusunu yaptığı bu aşındırma şekli aslında modern hayat karşısında geleneksel olanın aşınması bağlamında önemli saptamalar niteliğindedir. Çünkü geleneksel hayat aşınırken onun sunduğu her türden belirlenmişlikler de aşınmaya başlamaktadır. Bu bakımdan Giddens'in içinde bulunulan dönem için yaptığı 'gelenek ötesi toplumlar' saptaması, bir bakıma 'geleneksel olanın belirlenmişliklerinin' karşısına rasyonel olanın konulduğunun vurgusudur. Geleneksel olana dair rutinleri ve belirlenmişlikleri karşısına alan bu süreç aynı zamanda kuşkuya dayalı olanın merkeze konulduğu bir sürecin vurgusudur. Bu sürecin bir başka çıktısı, bilimsel kuşkunun giderek bir gündelik hayat tarzına dönüşmesidir. Söz konusu değişme giderek 'radikal kuşkuya' dayalı sorgulamanın her yere sirayet etmesine neden olmuştur. Tüm bu bağlamlarda geleneksel hayata dair olan gündelik koşullar yeni bir zaman ve mekan kurgusu bağlamında yeniden dizayn edilmiştir. Bizlerin geç modern/neoliberal kent için ifade etmekten çekinmediği nokta aslında radikalleşen koşullar bağlamında gündelik hayatın da yeniden dizayn ediliyor olmasıdır. Bu bakımdan modern hayatın yaşadığı dönüşümler, kentlerde ortaya çıkan güvenli sitelerin varoluş nedenlerinin başında gelen faktördür. Biz de çalışma boyunca Giddens'in ortaya koyduğu perspektifi merkeze koyarak modern kenti, içeriği ve gündelik olan hali açısından 'geleneksel modern' ve 'geç modern' kent şeklinde aşamalandırarak tartışmayı sürdürdük. Ayrıca onun ortaya koyduğu "geç modern toplumlar, gelenek ötesi toplumlardır" perspektifini bizler güvenli siteler için telaffuz ederken, 'gelenek ötesi birliktelikler olarak güvenli siteler' şeklinde kullanarak söz konusu bağlama vurguyu arttırdık. Bu yönlü nedenlerle güvenli site sakinine dair 'geç modern birey' şeklinde bir nitelendirme çalışma boyunca kullanıla gelen bir nitelendirme biçimi oldu.

"Zaman ve mekânın yeniden organizasyonu(yla birlikte)... modernitenin önceki yerleşik kurumsal özelliklerini radikalleştirir ve küreselleştirir; bu özellikler de ayrıca gündelik toplumsal hayatın içeriğini ve doğasını kökten dönüştürür" (Giddens, 2010; 13).

Giddens'in zaman ve mekanı yeniden organize eden bir süreç olarak ifade ettiği bu değişim, aynı zamanda belirsizliklerin bir mekansal bağlam inşa edebileceğinin de vurgusunu yapabilecek cinstendir. Çünkü geç modern evrenin (makale boyunca neoliberal evre de denilecektir) en önemli özelliklerden birisi, kentsel mekânın yaşadığı dönüşümlere özgü yeni bir gündelik hayat formunu şekillendirmesi olmuştur. Geç modern evrede yükselen belirsizlikler, aynı zamanda bir mekansal belirsizlik süreci olarak radikal kuşkuya özgü sorgulamalarla da birleşmektedir. Hayatın standartlarının belirsizliklere özgü şekillerde yaşanmaya başlaması (Bauman, 2011b) mekânın da belirsizlikler bağlamında kodlanmasına neden olmaktadır (2012b). Nitekim artık büyük bir belirsizlik süreci olarak karşımıza çıkan neoliberal kent gerçekliği, söz konusu bağlamlara özgü şekillerde yeni bir form kazanmaktadır. Radikalleşen belirsizlik ve kuşku atmosferine özgü mekansal dönüşüm trendlerinden birisini de bizce 'güvenli sitelerin' ortaya çıkışı oluşturmaktadır. Douglas'ın da vurguladığı gibi

(2005) 'güvenlik, mekanın istikrarı üzerinden inşa edilen bir gerçekliktir'. Fakat neoliberal ortamda kent ve mekan giderek belirsizlikler ve istikrarsızlıklar etrafında kodlanınca, güvenli siteler de 'geç modern bireyler' için bir reflektif hayat stratejisi olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bakımdan neoliberal kentin geç modern bireyinin güvenli site talebinin radikal kuşularla bezenmiş bir hayattaki radikal belirsizliklere karşılık olarak, hayatı istikrarlı hale getirme çabasındaki bir çözüm süreci olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Beck'in 'reflektif modernleşme' (2011) bağlamında yaptığı vurgulara yakından bakılınca, Furedi'nin ortaya koyduğu 'toplumsal davranışı mahkum eden pasifliğin' (Furedi, 2001; 13-19) neden giderek yükseldiğini söylemek daha mümkün hale gelmektedir. Beck'e göre 'risk toplumunda riskler ve tehlikeler etkileri açısından demokratiktirler' (Beck, 2011; 47-48). Söz konusu durum onun vurguladığı gibi 'demokratik bir içeriğe sahip' olsa bile, bu durumun her şeye rağmen sınıfsal bağlamını yitirdiği anlamına gelmez. Bu açıdan Beck'in de vurguladığı şekliyle 'risk demokratiktir fakat ondan kaçınma stratejileri ise sınıfsaldır' (Beck, 2011; 47-48). Bu nedenle bireylerin hayatında korku ve belirsizliklerden sakınma stratejilerinin sınıfsal kodları devre dışı bıraktığını iddia etmek mümkün değildir. Bu açıdan "kentsel kapanma" (Bauman, 2016) , "pasiflik" (Sennett, 2011a) bağlamında bir güvenlik kaygısına karşılık gelen 'güvenli site' talebi, içerisinde 'kaçınma stratejileri' açısından önemli bir sınıfsal kod da barındırmaktadır. Neoliberal işlerden (ve dolayısıyla yeni orta sınıflardan) bağımsız olmayan bu konut sunumu, neoliberal işlere özgü bir gündelik hayat beklentisinden bağımsız şeyler değildir. Nitekim mevcut bağlam kentsel yaşamın risk ve korkularına karşı talep edilen bu yerleşim yerlerinin neoliberal özelliklere sahip sınıfsal temellerinin olduğunu anlatmaktadır. Bu açıdan çalışma boyunca ortaya konulan bağlamsal tartışma zemininin bir neoliberal kent gerçekliği olarak tartışılmasının da nedeni buradan kaynaklanmaktadır. Nitekim söz konusu gerçekliğin neoliberal dönüşümlerden bağımsız olarak tartışılması bizce mümkün değildir. 'Neoliberal kentin' korkuları, belirsizliği ve güvensizlikleri bağlamındaki tartışmamızın bir neoliberal gerçekliğe sahip kitleyle yürütülmesini gerektiren bir başka nokta, söz konusu kaygıların 'kentin içerisindeki diğer sakinlere karşı yürütülüyor olmasını' (Bauman, 2011b) dikkate almamızdan kaynaklanmaktadır. Bu açıdan kenti içeriden parçalayan bu yeni sürecin en önemli nedenleri onun neoliberal çıktılarında kaynaklı şeylerdir. Bu vurgular da söz konusu bağlamın ona özgü çalışma koşullarından bağımsız düşünülemez anlamına gelmektedir. Ayrıca Bauman'ın vurguladığı neoliberal 'kentin yaşadığı içeriden parçalanma süreci' (Bauman, 2012b), Beck'in (2011) vurgusunu yaptığı 'artık biyografik çözümler gerektiren' sorunlara dönüşmüş durumdadır. Bu haliyle radikal düzeydeki neoliberal kent belirsizliklerine karşı ortaya konulan bir istikrar arayışı olarak böylesi güvenli sitelerin yükselişini vurgulama biçimi mâkul bir saptama tarzı olmaktadır.

Bauman da tıpkı Beck gibi mevcut koşulun neoliberalleşen dönüşümlere özgü olduğunu vurgulamaktadır (Bauman, 2011a; 2012a). Buna dayalı olarak kaçınma, kapanma/yalıtılma ya da pasifleşme gibi davranışların da kendine özgü bir ekonomik arka planının olduğunu ifade etmektedir. Fakat ona göre liberal koşullardan neoliberal

koşullara geçişle birlikte ortaya çıkan bu türden belirsizlikler, geç modern bireyin kent hayatını da büyük bir korku epizotuna çevirmiş durumdadır. Gündelik hayatın temel kurgusu haline gelen bu tür güvensizlik ve korku faktörü kent tarihinde hiç görülmemiş bir korku kültürünü sıradan davranış kategorisine çekmiş durumdadır.

"Hurda yığınlarını ve atıklarını işleyen fabrikalar kapatılınca, atıkları ortadan kaldırma işi de tamamen bireylerin omuzlarına kalmaktadır. Kolektiviteler şehir surları ve hendekler yapıp onarmayı bıraktıktan sonra, şehrin her bir sakininin karate kursuna gitmesi elzem hale gelmiştir. Bütün bunların sonucu Ronald Hitzler tarafından gayet canlı bir biçimde betimlenmiştir: Kendini çekmek, kendini kapatmak, gizlenmek -bunlar, 'dışarıda' olan ve bizi çeşitli maskeler takmış olarak tehdit ediyor gibi görünen şeylerden duyulan korkuya tepki vermenin en yaygın yolları durumundalar bugün. Ev ve avlu kapılarına takılan çeşit çeşit kilitler, çoklu güvenlik sistemleri, alarmlar ve gözetleme kameraları üst sınıf villalardan orta sınıf bölgelerine de geçti. Mekânîk kilitler, elektronik duvarlar, alarmlar, biber spreylere, gözyaşı bombaları ve lazer silahlardan oluşan bir duvarın ardında yaşamak bireyin kentlerde hayatta kalma stratejisinin bir parçası haline geldi" (Bauman, 2012a; 59).

Kentsel mekânın değişimini ortaya koyan bu türden değişimler 'geç modern bireylerin' de bu türden pratikler edinmesinin nedeni olmaktadır.

4. Neoliberal İşler, Yeni Orta Sınıfların Çalışma Şekilleri ve Ortaya Çıkan Gündelik Hayatlar

Küresel işler, hipermekanlaşan ağlar üstünde yükselirken (Jameson, 2009) bunun karşılığı olarak da yereldeki pasiflik ve kapanma stratejileri arttırmaktadır. Artan güvenli sitelerde yaşama eğilimi de bu durumla yakından alakalıdır. Nitekim geç modern bireylerin sahip olduğu işlerin belirsizlik ve güvensizlik temelli hali, onların hayatlarında da 'risk, korku ve belirsizliklerin' sonucu çıktılar ortaya koymaktadır. Bu açıdan çalışmamızın 'işe dayalı olarak ortaya çıkan gündelik hayatı sorgulama' hedefi, iş ve hayat ilişkiselliği açısından önemli gördüğümüz detaylar sebebiyledir. Ayrıca güvenli sitelerin geleneksel modern kent mekanlarına kıyasla neoliberal yaşamlara özgü hayatları içerisinde daha yoğun şekillerde barındırıyor olması çalışmamız açısından önemli bir gerekçe niteliğindedir. Bu açıdan 'yeni kentin' (neoliberal ya da geç modern olan kentin) imgelerinin konuşulduğu yerde, neoliberal piyasanın içeriklerini dikkate almaksızın mesafenin kat edilebilmesi de mümkün görünmemekteydi. Çünkü Bauman (2000), postmodern evredeki güvensizlikler üzerine şekillenen yaşamların nedeninin güvensizlik ve belirsizlik dolu piyasalardan kaynaklandığını söylemektedir. Kalıcı olan her şeyin değersizleştiği böylesi bir dünyada tüm ilişkilerin geçicilik üzerine kurulması sadece bir sonuç olmaktadır (Sennett, 2011b). Bu bakımdan yaşanan yeni koşulların temelinde, toplumsal hayata dair var olan imgelerin giderek daha değersiz hale gelmesini sağlayan neoliberal piyasa koşullarını görmek (Harvey, 2007) mümkün olmaktadır. Böylesi bir kentin de adı bu yüzden 'neoliberal kent'tir (Theodore, vd., 2012; Harvey, 2007;2013).

"Çalışanlara yaşam boyu işler sağlayan, yıllar boyunca aynı ürünleri ve hizmetleri üreten kapitalist şirket de yok oldu (artık)... insanların yaşadığı yerler köyden çok

tren istasyonuna benzer hale geldi... Böyle bir büyümenin bedeli de kuşkusuz büyük: Çok daha büyük bir ekonomik eşitsizlik ve de toplumsal istikrarsızlık” (Sennett, 2011b; 9-10).

Bourdieu da bu koşulların sonuç olarak geleceği bir belirsizlik yumağı haline getirdiğinin vurgusunu yapmaktadır. Çünkü bugünün istikrarsızlığı geleceğe tutunmayı ve de onu planlamayı olanaklı kılmayan bir sürece dönüşmektedir. Şimdiki zamanı kontrol edemeyen birey için gelecek bir belirsizlik hali olmaktan öteye gitmemektedir. Sonuç olarak geleceğe inanmayan bireylerin kalıcılığını gösteren durumlar ortaya çıkar oldu. Artık neoliberal koşulların ürünü olan bireysel hayatlar büyük bir gelecek kaygısı ve güvensizlikler temelinde şekilleniyor (Bourdieu, 1998). Güvensizliği kalıcı hale getiren de bu yenilenen koşulların, bireyi aktör olarak güçsüzleştirmesidir. Bu nedenle ki artık güvensizliğin yükseldiği yerde (yani kent ortamında) ‘kuşkulananmak’ güvenli yaşamın önemli bir kriteri haline gelmiştir (Giddens, 2010). Kalıcı anlatıların tükendiği böylesi koşullarda demirlemek giderek olanaksız hale gelince, esnek yaşamlar ‘güvensizliklerin’ artışına dayalı olarak kanıksanan bir gerçekliğe dönüşmektedir. Böylesi bir hayatta kalıcılık ya da kalıcı planlar yapılabilme en zor şeyler haline geldi.

“Güvensizlik sürekli hale geldiği ve böyle görüldüğü zaman, gelecek planları geçici ve değişken hale gelir. Kişi şimdiki zamana ne kadar az tutunursa, ‘geleceği’ o kadar az tasarlayabilir. ‘Gelecek’ olarak nitelenen zaman süreleri gittikçe kısalmaya ve başa çıkılan epizotlar halinde dilimlenir. Süreklilik artık gelişmenin bir belirtisi değildir... Esneklik kuralı tarafından yönetilen bir hayatta, hayat stratejileri, planlar ve arzular ancak kısa vadeli olabilir” (Bauman, 2011a; 142).

Neoliberaler piyasa koşullarının bireylere çeşitli nitelikler yükleyen bir diğer dikkati çeken özelliği de ‘akış’ olmaktadır. Castells’in de belirttiği gibi artık yeni piyasa koşullarında ‘gerçek güç’, ülkeleri aşan ve küresel niteliklerde bir güç oldu. Onun en önemli özelliği de ‘akış eksenli’ olmasıdır (Castells, 2008). Fakat bu ‘akışkanlık’ her türden istikrarı ve uzun süreli anlatıyı, doğal olarak da ilişkiyi tehdit eden niteliktedir (Bauman, 2012b). Yeni koşullarda ortaya çıkan imgeler akışın ürünü ‘geçicilikler’ olunca geleneksel istikrar söylemleri de bu bağlamda değersizleşmektedir. Akışın ve geçiciliğin sıradanlaştığı dünyada artık sorumluluk alan kurumlar da birer birer yok olmaktadır. Kişiler her durumun sorumluluğunu kendisi omuzlanmak zorunda kalınca, ‘kişisel biyografiler’ ya da ‘hikâyeler’ ‘kapanmayı’ ve ‘pasifliği’ bir hayat tarzı haline getirmektedir. Eski tarz sosyal yükümlülükleri olan ‘kurumlar’, küresel aktörler karşısında etkisiz ve de değersiz hale geldikçe bu söz konusu durum daha kanıksanan hale gelmektedir. Yeni piyasa tepedekileri sorumsuz ve özgür kıldıkça onların yereldeki sorumluluklarını da yok etti (Bauman, 2012b). Bu sorumluluk yükleyen hal güvensiz dünyada birlikte olmanın (kader ortaklığı anlamında) anlamsızlaştığını vurgulamaktadır. Kalıcı anlatıları geçersizleştiren bu yerde artık kalıcı ilişkiler de mümkün değildir.

“İş dünyasının yeni ruhunun sözcüsü Peter Drucker’ın ünlü sözleriyle, ‘artık toplum tarafından kurtarılmaya yok’; Margeret Thatcher ise daha açık sözlü bir tutumla, ‘artık toplum diye bir şey yok’ diyordu. Arkanıza ve yukarıya

bakmayınız; kurnazlığınızın, iradenizin ve gücünüzün bulunduğu yere, içinize bakınız... Artık hepimiz (yalnız başına) bireyleriz; seçtiğimiz için değil, mecbur olduğumuz için” (Bauman, 2011a; 132).

Bireysel performansların sahnenin merkezine yerleştiği yeni piyasada, bireyler biyografik çözümleri zor ve zahmetli olarak algılıyorlar. Fakat ortada sorumluluk alan bir kurumsal kimlik olmayınca çözümler de geçici, anlık ve hatta ‘hayali’ niteliklerde olmaktadır (Sennett, 2011b; Bauman, 2012b). Çünkü bireyler güvensizliklerin yükseldiği yerde bunalımları aşabilmek adına kalıcı çözümler üretemeyince “onların ulaşabilecekleri çözümlerin yokluğunu hayali çözümlerle telafi etmek gerekir” (Bauman, 2011a; 133). Sonuç belirsizliğin yükselmesi ve de güvensiz yaşam koşullarının kalıcı hale gelmesidir. Bu açıdan neoliberal iş piyasası özgürlük ve özgüven bağlamında akışı merkeze koyarken, temelde risk bağlamında da bireylerin istikrarsız hayatlara savrulmasını öğütlüyor. ‘Daha fazla özgürlük’ bağlamında şekillenen ve giderek kalıcı anlatılardan uzaklaşan bu yeni koşullar temelde ‘esneklik’ söylemi altında daha çok ‘belirsizlik’ vaat ediyor.

“Esnekliğin kaygı yaratması son derece doğal: İnsanlar hangi risklerin olumlu sonuç vereceğini veya hangi rotayı seçmeleri gerektiğini bilemiyor... Sabırsız, mevcut ana odaklanan bir toplumda, hangi özelliğimizin kalıcı değer taşıdığına nasıl karar verebiliriz? Kısa vadeye kilitlenmiş bir ekonomide nasıl uzun vadeli hedeflere sahip olabiliriz? Her an parçalanmış veya sürekli olarak yeniden şekillendirilen kurumlarda, karşılıklı sadakat ve bağlılık nasıl sürdürülebilir? Bunlar yeni, esnek kapitalizmin karakter konusunda karşımıza çıkardığı sorunlardır” (Sennett, 2012; 10-11).

Yeni ekonomik koşullar işe dayalı istikrarsızlıkları (ve doğal olarak da belirsizlikleri) hiç olmadığı kadar derinden yaşatmaya başladı. Bu durum gündelik hayatlardaki istikrarı yok ettiği kadar da geçiciliği en mantıklı hayat stratejisi haline getirmiş oluyor. Küresel finans aktörlerinin taşıyıcısı olduğu iş ortamları, ‘yeni kapitalizm’ -ya da ‘neoliberal ekonomik’ koşullar- vasıtasıyla yenilenen bir iş ortamı ve de yeni bir toplumsal ilişkiler konsepti yaratmaktadır. ‘Merkezisizleşen bu yeni dünyada’ (Hayek, 2010; Friedman, 2008) ‘çabuk sıkılmak’ (yükü taşımamak anlamında da sıkılmak) en klasik davranışlardan birisi haline geldi. Değişim ve esneklik bir yaşam formu üretirken, ‘kalıcılık’ yerinde saymak olarak lanse edilir oldu (Bauman, 2011a; 2012b; Sennett, 2011b; 2012). ‘Zayıf sadakatlerin’ yükseldiği bu dünyada insani ilişkiler de yüzeyselliklerin önüne geçememektedir. Yaşamlarını planlama yeteneğinden uzaklaşan bireylerin hayatını bu hale getiren şey ‘kısıtlanmış zaman’ imgesine dayanmaktadır. Amorflaşan iş koşulları, öngörüsüz yaşamları teşvik ederken doyumları ertelemek ya da disipliner yaşamak da mümkün olmuyor artık. Kalıcı olmayan hayatlar, kalıcı olmayan yeni koşulların özellikle de iş koşullarının ürünüdür. Bu yeni hayat tarzının tek vurgusu ‘anı yaşamak’tan başka bir şey olamıyor. Artık sadakat ve bağlılık işle ilgili bir erdem olmaktan çıktı. Başarı adına böylesi erdemler bir ayak bağı haline geldiler. Bu nedenle bireylerin hayatında kalıcılık vaat eden her türden uzun süreli ilişki de giderek anlamsız hale gelmiş oldu. Sennett, istikrarsızlığın ve belirsizliğin yaşanan bu süreçle birlikte sıradan bir yaşam formuna dönüştüğünü

ifade etmektedir. Sonuç olarak da geleneksel modern kentin uzun süreli birlikteliklere açık olan mahalle ve komşuluk türünün ilişkileri sürdürebilmesi mümkün olmayan sosyal yüklerle dönüşmüş durumdadır.

"Belirsizlik güçlü kapitalizmin gündelik işleyişine sinmiştir. İstikrarsızlık normal durumdur... 'Uzun vade yok' anlayışı uzun vadede kişinin davranışını yolundan saptırıyor, güven ve sadakat bağlarını zayıflatıyor; iradeyle davranışı birbirinden koparıyor" (Sennett, 2012; 29-30).

Geç modern dünyada artık irade ortaya koymak adına bir gereklilik de söz konusu değildir. Çünkü her şey geçiciyken iradi davranış hiçbir şeyi düzenleyemez olmaktadır. Ayrımların yok olduğu ve netliklerin giderek çözüldüğü bu tarz yaşamlarda 'derinlik' önemsiz bir realite haline geldi. Yüzeysel ilişkilerle biçimlenen piyasanın çalışma koşulları çalışanlar için de sağlıklı bir gereklilik haline getirdi. Algılar, mükâfatı ertelemeyi mümkün kılabilirlerdi ama belirsizlik geleceği silikleştirince ana odaklanmak asıl mesele olmak durumunda kalıyor. Kalıcı olmayan ilişkiler insani ilişkileri de değersiz hale getirmektedir (Bauman, 2011a). 'Zamanın oku kırılınca' sığlık da bir yaşam formu haline dönüştü. Fakat sığ yaşamlar tüm toplumsal karakterleri alaşağı ederek bireyleri kendisine odaklanmaya sevk etti (Sennett, 2012; 30). Bu odaklanma aslında dışa kapanmak anlamında bir odaklanma oldu.

Artık bireyler derinliği olan hayatlar yaşamıyor. Çünkü derinlik ya da kalıcı ilişkilere endekli bir hayat tarzı geç modern bireylerin sorumlulukları kaldırabilme yeteneklerinin çok dışında şeylerdir. Her şeyin gelip geçici olduğu yerde var olan belirsizliklerle uğraşabilmek için kalıcı temaslardan bilhassa kaçınılmaktadır. Bunun için de gündelik hayat ilişkilerince yüzeysellik en iyi strateji haline gelmektedir. Esneklik ve akışın hakim olduğu yerde zaten derinlere inebilmek de mümkün değildir. Artık gerçekçi dokunuşu olmayan hatta buna imkan vermeyen sosyallikler ve buna uyumlu kentsel hayatlar söz konusudur. "Esneklik süreci, yüzey ile derinlik arasında bir duvar örüyor; esneklik rejiminin zayıf kuralları sadece yüzeyde olanları kavrayabiliyor" (Sennett, 2012; 74). Bu nedenle yeni dönemde kalıcı ilişki tarzları gündelik hayat pratikleri açısından giderek değersiz şeyler haline dönüştü. Hayat artık kalıcı belirsizlikler arasında yaşanırken, kalıcılık esaslı ilişkiler mantıklı (ya da rasyonel) bir davranış olmaktan çıkmaktadır. Bu haliyle de kentsel yaşama dayalı belirsizlikler değişen çalışma şekillerinin sonucu olarak ortaya çıkan önemli detaylar sunmaktadır. Bir bakıma kentsel yaşamın belirsizliklerinin ya da güvensizliklerinin asıl nedenine dair cevaplar çalışma koşulları ve çıktıları dikkate alınca çok daha açık hale gelmektedir.

5. Araştırmanın Yöntemi ve Tekniği

Nitel araştırma özelliği taşıyan bu çalışma, çok geniş bir çerçevede yürütülen alan araştırması kapsamında¹ elde edilmiş ve kendi içinde tutarlılığı olan bir veri grubunun yeniden derlenmesiyle ortaya çıkmıştır. Araştırmanın tamamı

¹ Çalışma 57 kişiyle sürdürülmüş ve elde edilen yaklaşık 50 saatlik (49,6) ses kaydının deşifresiyle sonuçlandırılmış bir araştırmadır. Burada irdelenen kısım ise kendi içerisinde tutarlılığı olan bir veri grubunun makale kapsamındaki yeniden tartışılmasıdır.

'derinlemesine mülakat' tekniği ile gerçekleştirilmiş olmasına karşılık, çalışma bağlamında dikkate alınan kısım makalenin boyutu kapsamında dönüştürülmüş ve yeniden tartışılmış bir veri grubu niteliğindedir. Araştırmanın kapsamına dahil olan güvenli site sakinlerinin sahip olduğu ihtiyatlılık düzeyi ve geleneksel modern kentin kamusal alanlarını kullanmaktan kaçınan halleri nedeniyle kendileriyle görüşebilmek adına 'kar topu' tekniği kullanılmıştır. Alan araştırması boyunca yapılan görüşmeler derinlemesine mülakat tekniğiyle sürdürülmüş ve her görüşme esnasında görüşmecilerden izin alınarak ses kaydı alınmıştır.

6. Araştırmanın Bulguları ve Yorumlanması

Çalışmamız kapsamındaki veriler öncelikle iki temel kategoride irdelenmeye çalışılacaktır. İlki araştırmaya katılan kitlenin sahip olduğu işin niteliğinin onların gündelik hayat pratiklerine yansıma biçimlerini anlamak üzerine olacaktır. İkinci irdeleme noktamız ise onların ortaya çıkan kentsel deneyimlerinin kendi işleri bağlamındaki gerçekliğini anlamak üzerine olacaktır. Bu çerçevede de neoliberal koşulların ürünü işlerin, iş ve hayat bağlamındaki sahip olduğu realitelerin yeni kent pratiklerine güvenli siteler özelinde nasıl yansıdığı ortaya konulmaya çalışıldı.

6.1. Katılımcıların Neoliberal İşlere Özgü Çalışma Koşulları

Güvenli sitelerde oturan kitlenin iş profili dikkate alındığında çok büyük bir kısmının çalışma koşullarının küresel bağlantıları olan neoliberal bir iş profiline sahip olduğunu daha öncesinde vurgulamıştık. Bu kitlenin sahip olduğu işle ilgili olarak 'aşırı esnek çalışma saatleri', 'yoğun ve belirsiz iş tempoları', 'kontrolü zor akışlar', 'zaman ve mekân tanımayan iş yükü', 'iz bırakmayan başarı hikayeleri', 'yoğun seyahat tempoları', 'donanımları yüksek olan küresel insan profili ve ilişkileri', 'hayata dair istikrar vaat etmeyen iş türleri', 'ev ve iş (iş ve özel hayat) arasındaki belirsizlikler' bu tarz kitleler için sıradan iş tempoları haline gelmiş durumdadır. Bu yönlü iş koşullarının giderek sıradan bir hayat tarzı haline gelişinin de hikâyesi araştırma boyunca sıkça karşılaştığımız bir durumdu. Görüşülen kitlenin sahip olduğu özellikler nedeniyle özel hayat, hane yaşantısı, kentsel pratikler, kamusal roller gibi pek çok noktada önemli bir farklılaşma biçimi dikkati çekmiş durumdadır. Çalışmanın bundan sonraki kısmında da bu yönlü analizlerin işle ilgili kapsamı detaylandırılmaya çalışılacaktır.

6.1.1. İşin Belirsizliği

Çalışma dahilinde görüşülen kitlenin en belirgin özelliklerinden birisi çok yoğun ve belirsiz bir iş temposuna sahip olmalarıydı. Araştırma dahilinde görüşülen kişilerin çok önemli bir kısmı, içinde buldukları çalışma zamanı ve özel zaman koşullarının (işte ve evde çalışma açısından) kendileri ya da eşleri tarafından ayrımının çok mümkün olmadığını ifade ettiler. Görüşmeciler gündelik yaşamlarındaki özel hayatla ilgili olan diliminde de -yani iş dışı zamanda- çoğunlukla mesleki koşullarıyla ilgili işler yaptıklarını sıklıkla dile getirmişlerdir. Ayrıca çalışma tempolarına ek olarak çalışma saatlerinin de sıklıkla belirsizlik gösterdiği şeklindeki cevaplarla da sıkça karşılaşılıyordu. Görüşülen kitlenin ortaya koyduğu bu yönlü cevapların onların özel

hayatlarında belirsiz bir zaman-mekân kavramının oluşumuna neden olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum doğal olarak onların gündelik hayatına dair belirsizlik esaslı bir ritmi ortaya çıkarmış durumdadır. Nitekim aşağıdaki örneklerde görüleceği üzere yaşanan koşullar durumu net bir şekilde ortaya koyabilmektedir.

İlk örnek olarak, küresel bağlantıları olan bir tersanede genel müdür olarak çalışan 'Görüşmeci 1',² yıllardır var olan aşırı yoğun iş temposunun ne kadar belirsizlik yüklü olduğunun vurgusunu yapan ifadeler kullanmaktadır. 'Görüşmeci' konuşmasında yoğun çalışma saatlerinin, onun gündelik hayatına dair özel zamanları da içine alacak şekillerde "zorunluluklar" ortaya koyduğunu dile getiriyor. Onun vurgusunu yaptığı aşırı yoğun tempunun nedeni, işinin sahip olduğu belirsiz ritimlerle yakından alakalıdır. Çünkü onun gibileri için 'neoliberal iş, çalışmanın hedefini belirsizlikler üzerine kurunca' (Sennett, 2012) işin bitmiyor olduğu her koşul onların hayatındaki kalıcı bir başarı algısını daha da zor hale getirmektedir. Bu türden bireyler için çalışmaya dair bitmeyen (ya da dinmeyen) tempoyu bir "zorunluluk" haline getiren de erişilemeyen bu yönlü tatmin koşulları olmaktadır. Bu nedenle ki neoliberal iş temposu, onlar için belirsizliklerin sona ermesinin zor olduğu işler anlamına geldiği için uzun mesailerini bir "zorunluluk" haline getirmektedir. Çalışanların iş motivasyonu adı altında kendiliğinden 'zorunluluk' ya da 'gereklilik' haline getirdiği bu yönlü iş disiplininin nedeni de buradan kaynaklanmaktadır. Çünkü çalışanlar adına belirgin geri dönüşleri olmayan neoliberal kariyerlerin (ve dolayısıyla işin) başarı kriteri belirsiz hale gelince, iş sadece verilenleri bitirmek üzerine kurulabilecek bir tempoya dönüşmektedir. Fakat yeni işin çalışanlar adına 'bitmeyen' bağlamı da onlar için uzun ve yorucu iş tempolarının meşruiyet koşulu olmaktadır. Bu nedenle araştırmamız boyunca 'görüşmeci 9' gibi pek çok kişi (görüşmecilerin tamamına yakını) bize hep çok yoğun çalıştıklarının vurgusunu yaptılar.

Görüşmeci 1: "Biz günde 11-12 saat çalışırız. Mesela 29 Ekim'de de buradaydık. Sabah sekizde işe başlarız. Akşam 20.30-21.00'de eve gideriz. Cumartesi günleri de saat 4'e kadar (15.00-16.00) kadar çalışırım. Son beş yıldır Pazar günleri çalışmıyorum ama ondan öncesinde Pazar günleri de çalışırdım. Ayın iki-üç Pazarı çalışırdım daima. Bu kurumsallaştıkça azaldı. Ha! Derseniz ki "12 saat az mı?" ama ondan öncesinde günde 15 saat çalışırdık. Kimse bana "kal" demiyor. Sorumluluklarımız var, bilincimiz var. İşe kalmak durumundayım. Ben şu anda (görüşme günü resmi tatildi ve görüşmeci burada tatil gününü kastederek)- içeride mühendis arkadaşlar var- bugün kimseye "gelin" demedim. Ama gelmek durumunda kalınıyor. Çünkü iş sorumlulukları bizi buna zorluyor."

Belirsiz iş temposu ve çok yoğun çalışma halinin vurgusunu yapan bir başka kişi de 'görüşmeci 3'tür.³ 'Görüşmeci 3'ün işle ilgili olarak yaşadığı yoğunluğu ifade ediş şekline bakıldığında, onun için "herhangi bir zaman mekân kavramının olmadığı" çok rahatlıkla anlaşılıyor. Çünkü görüşmeci ifadelerinde kendisi için "hafta sonu, gün-gece diye bir kavramın olmadığını" söylüyor. 'Görüşmeci 3' birden fazla işi yapması ve bu iş temposunun ürettiği yoğunluğun onun özel hayatının merkezinde olmasına

² 'Görüşmeci 1'; 42 yaşında, bir tersanesinde genel müdür olarak çalışan erkek bir mühendistir.

³ 'Görüşmeci 3'; 43 yaşında, bir şirkette danışman olarak çalışan erkek bir mühendistir.

rağmen, kendisi tarafından ne kadar kanıksanmış olduğunun vurgusunu sıklıkla yapıyordu. Hatta bu durumun kendisini "mutlu ettiğini" dile getirmekteydi. Ayrıca söz konusu görüşmeci kendisini meşgul eden, 'özel hayatını kurgulamakta en temel faktör olan işini, hayatının en merkezi noktası olarak' bile ifade etmektedir. Çünkü görüşmeci kendisinin tüm yoğunluk ve belirsizliğine rağmen "işle evli olduğunu" olumlu bir özellik olarak dile getirmektedir. Yani "işinin hayatının merkezinde olmasını" benimsediğini ifade etmektedir. Fakat onun anlatımını yaptığı tüm bu vurguların anlamı, aslında işin akışının ürettiği belirsizliğin onun için bir gündelik hayat ritmine dönüşmüş olmasıdır. Bu açıdan onun vurgularına bakılırsa; iş belirsiz olduğundan onun hayatının her katmanını da dizayn eden ana etken haline gelmesi artık sıradan ve normal bir hal almış durumdadır. Aslında onun bu noktada bize "ben işimle evliyim" şeklinde ifade ettiği şey, işinin ürettiği ritmin girdabının onun sosyal hayatını da nasıl işin içine çekebildiğinin anlatıcısı olmaktadır. Bu nedenle 'görüşmeci 3'ün yaptığı vurgular, işle özel hayatının sınırlarını kendi gündelik hayatında netleştiremediğinin vurgusudur. Onun "tempo hep artıyor" dediği şey ise, içinde bulunduğu çalışma ritminin kendisini sürekli olarak daha fazla işin içine çekmesinden başka bir şey değildir. Yine kendisinin 'gün-gece' diyerek vurgusunu yaptığı şey de onun zaman kavramını yitirmesine neden olan işinin ritminin dinmeyen ve yavaşlamayan halinden ibarettir. Böylesi bir ortamda iş, sosyal hayatı domine edince, başarı da yerinde durmaksızın işe kapılmaktan ibaret bir duruma dönüşüyor. Bu nedenle ki 'yerinde durmak yeni neoliberal vasıflı işlerle ilgili bir başarısızlık kriteri olunca', işin her türden belirsizlik getiren ritminin sosyal hayatı da domine etmesine çalışanlar tarafından müsaade edilmek zorunda kalınıyor. Bu açıdan iş, görüşmecinin sosyal hayatını domine edince, 'görüşmeci 3' de doğal olarak "işle evlenmek" zorunda kalmıştır. Çünkü işin belirsizliği onun hayatının sınırlarını da (zaman, mekân, sosyallik vs.) her açıdan belirsiz hale getirerek kendi kontrolü altına almaktadır.

Görüşmeci 3: "İnanılmaz yoğun çalışıyorum. Benim hafta sonu kavramım yok. Çünkü dört profesyonel işi bir arada götürüyorum bu aralar. Dershanecilik ve kurumsal networkü bir arada götürüyorum. Üçüncüsü kurumsal danışmanlık. Bir de bir forumun temsilcisi olarak çalışıyorum. Bu işleri bir arada yapmak için günler geceler diye bir kavramım yok... Tempo hep artıyor, hiç düşmüyor. Ben şu arada gece ikide çalışacağım desem bana iş var, yok değil. Ben işimle de evliyim. Çünkü sıfırdan gelen bir adamım. Bunu çok seviyorum ve bununla besleniyorum... Yorulduğumu hissetmiyorum. Ben üniversite sınavına hazırlandığımdan beri hafta sonu nedir bilmiyorum. Kanıksadım bu durumu ve beni yormuyor. Beni daha enerjik hale getiriyor ve beni tatmin ediyor. Günlük 14 saat civarı çalışıyorum."

6.1.2. İş ve Akış

İş/çalışma yeni koşullarda 'hareketlilik' (mobilité) bağlamında akarken, kalıcılık artık onun vaat etmediği şeylerden birisi olmaktadır. Böylesi koşullarda her şey 'geçicilik' üzerine kurulduğundan, 'geleneksellik' de gereksiz tekrarlardan ibaret şeyler haline almaktadır. Çünkü geleneksellik ya da yerellik mukabilinden şeyler 'işin akışı ve hareketinin' önemli olduğu yeni dünyada 'akışı ve hareketi kesme ihtimali olan gerçekliklere dönüşmektedir. Bu açıdan 'yeni işin doğasındaki' küresel mobilité ve hız,

bireyleri 'hareket tutkunu' haline getirirken gündelik hayatlarında yitirdiği kalıcılıkların da anlatıcısı olmaktadır. Nitekim 'görüşmeci 7'nin⁴ aşağıda verilen konuşmasında dile getirdikleri, işin akışına kapılarak 'belirsizliği' kalıcı hale getiren durumların anlatımıdır. Dolayısıyla onun bu yöndeki anlatımı, sınırları net olmayan bir iş temposunun nasıl ortaya çıktığının vurgusu niteliğindedir. İşin onun anlatımındaki gibi artık 'paket akması' işe dair yükü tamamen bireysel hale getirdiği için, başarısızlık da salt bir bireysel faktöre dönüşmektedir. Böylesi çalışma koşulu ise yükü tamamen bireylerin yalnızlıklarına dayalı olarak onların omuzlarına (kendi sorumluluklarına) indirmektedir. Hal böyle olunca bireylerin yaptığı iş, sadece 'bitir ama nasıl bitirirsen bitir' konseptine dönüşmektedir. Bu açıdan 'görüşmeci 7'nin konuşmasında "8-17.30 mesai yapabilirsiniz" dediği nokta, peşinden "işiniz bitmek kaydıyla" diye bir şartın ortaya konulmasına neden olmaktadır. Görüşmecinin de vurguladığı gibi yeni çalışma koşullarında, mesai kişisel olduğu için "kendi inisiyatifinizde çalışmak durumunda kalıyorsunuz" şeklinde söylemlerini çokça söylenir duruma getirmiştir. Onun bizlere burada vurgusunu yaptığı şey aslında işin kişiselleşmesine dayalı olarak, müşterek davranmaya ve gerçek ilişkilere açık biçimdeki temaslarla çalışmaya müsaade etmeyen iş koşullarının anlatımıdır. Bu noktada başarı hayata dair ortaklıklar vaad edebilen sosyal anlatılar üretemeyince, bireylerin sadece kişiselliklere dayalı olan işlerine dair tatminleri de işi bitirinceye kadar durmamayı bir iş sorumluluğu (ya da ahlakı) haline getirmelerine neden olmaktadır. Çünkü onların hayatında paket işlerin durumu dışında kendilerine geri bildirimde bulunan kalıcı bir gösterge yoktur. Bu açıdan 'görüşmeci 7'nin vurgusunu yaptığı "sorumluluk", temelde bir 'neoliberal iş ahlakının' dışı vurumudur: 'Bitir ama nasıl bitirirsen bitir' ahlakı.

Görüşmeci 7: "İş temposu çok yoğun. Uluslararası bağlantılı bir firmayız. Yaklaşık 20 kadar firmanın Türkiye mümessiliyiz. Ama işimizin %80'i bir Japon firmasıyla birlikte devam ediyor. Seyahatli ve yoğun bir iş tempom var. İşimiz bittiği sürece 8-17.30 çalışmakta bir mahsur yok. Ama işiniz bitmek kaydıyla. İşiniz bitmediğinde ise kendi inisiyatifinizde mesai yapmak zorunda kalıyorsunuz."

'Görüşmeci 7'nin konuşmasının devamında anlattığı iş yoğunluğunun önemli bir kısmını da gayet mobil durumdaki çalışma koşulunun ürettiği anlaşılmaktadır. Görüşmeci konuşmasında bu durumun eşinin de çalışma koşullarını ne kadar etkilediğinin anlatımını yapmaktadır. Bu açıdan mobil işin niteliği, onun ve eşinin 'geleneksel rollerini' (ev içi rollerini) dolayısıyla özel hayatlarını organize etmelerini zorlaştıran bir faktöre dönüşmektedir. Hatta öyle ki eşi ve kendisinin işleriyle ilgili sahip oldukları yüksek hızdaki akışa endeksli haller, onların özel hayatlarının kurgusunu akışın temposuna göre dizayn etmelerini zorunlu kılmaktadır. Akışın ritmine bakılırsa görüşmecinin anlattığı ev, sabit ve kalıcı koşulların ürünü olan bir nokta olmaktan çıkıp sadece onların küresel akışlarının organize edildiği bir uğrak noktası hatta daha da ötesi -Sennet'in tabiriyle (2012)- 'bir tren istasyonundan ibaret hale' gelmiştir. Onun "ayda iki üç kez oluyor" dediği iş gezisi, kendi eşinin de çalışma ritmi düşünülünce özel hayatın organizasyonu açısından onların kendi birliktelikleri

⁴ 'Görüşmeci 7'; 37 yaşında, bir şirkette yönetici olarak çalışan kadın bir mühendistir.

bağlamında değil, "iş gezilerinin çakışmaması" bağlamında bir organizasyon koşuluna dönüşmektedir. Kaçınılmaz olarak ev de bu organizasyona göre dizayn edilen bir alan haline gelmektedir. Aslında böylesi bireylerin hayatlarında farkına varmadan ortaya çıkan şey; evin onlara ait bir özel alan olmadığı, işlerinin akışı karşısında yine işleri adına mola verdikleri bir noktaya dönüşmesidir.

Görüşmeci 7: "Ben doğum izindeyim. Başladığımda biraz yoğun çalışmak zorunda kalacağım gibi. Tempom ev ile birlikte artacak... İşim gereği seyahat tempom var. Satış departmanındayken daha fazlaydı. O zaman haftalık gitmek gerekiyordu. Pazarlamada ise ayda iki ya da üç kez seyahat oluyor. Genelde de yurt içi ağırlıklı bir seyahat temposu var. Distribütör olmanın gerektirdiği bayilik, eğitim, seminer, kongre gezileri yapmaktayım. Dönemsel yoğunluklar olabiliyor bazen... Eşimin de seyahat temposu var. Onunla denk gelmemesine dikkat ediyoruz. Çocuklarla ilgilenebilmek için. Burada bir yardımcımız var o bizi destekliyor. Zaman zaman da annelerden destek alıyoruz."

Yeni iş akışa dayalı olduğundan beri 'hareket' (ya da akış) bu dünyanın en sıradan şeyleri haline gelmektedir (Bauman, 2000). Bu noktada 'görüşmeci 8⁵ de tıpkı 'görüşmeci 7' gibi akışın baş döndürücü olan halini anlatırken "işin gerekliliği" şeklinde vurgulamalarda bulunmaktadır. Görüşmecinin yoğun seyahat temposu işinin küresel (neoliberal) bağlantıları nedeniyle hareketliliği onun hayatında gayet sıradan bir duruma dönüşmüştür. Kendisi küresel bağlantıların ortaya çıkardığı yüzer-gezer iş koşuluna dayalı bir hayatı yaşamaktadır. Bu açıdan 'görüşmeci 1'in ortaya koyduğu görüşler, hareketliliğin 'yeni iş/çalışma' için ne kadar önemli olduğunu ortaya koyan cinstendir ve görüşmecinin yılda "15 kere" (ya da "12-13 kere") yurt dışına iş gezisi yapmasının anlamı "kendilerine açtıkları küresel pozisyonların" karşılığı olan bir hareketliliktedir. Onun yıllık hareketliliği dikkate alındığında, ortalama 30 yıllık bir iş temposunda sadece iş için 450 kere yurt dışına çıkabilmesi anlamına gelmektedir. Bu durum da -Bauman'ın (2012b)- 'turistleşen küreseller' dediği noktaya tekabül etmektedir. Nitekim bu insanlar için hareket bir hayat tarzı olduğu için 'durmak' ya da 'yerele bağlı kalmak' en büyük kaygı faktörü olmaktadır. Böylesi bireylerin yaşadıkları kentte ve gündelik hayatlarında kalıcı ilişkilerden kaçınmalarının nedeni de budur. İşin kendisi hareket etmek üzerine kurulunca böylesi bireylerin geleneksel olana ve geleneksel mekâna mesafeli olmaları da doğal bir sonuç olmaktadır. Bu durum da sonuç olarak bu türden bireylerin yerel/geleneksel ilişkilere dair belirsizlik yüklü kaygılarının altında yatan faktörleri izah edebilmektedir. Çalışma hayatı süresince 450 kere yurt dışına çıkan bireyin kentin gelenekselliğini ya da gündelik işlerdeki rutinlerini olağan karşılaması oldukça zorlaşacaktır. Bu türden işler hayatı akışa endekslendiği içindir ki 'güvenlikli site' gibi organizasyonlar bu tarz bireylerin hayatında fonksiyonelliği olan kurumlar haline gelmektedir. Çünkü 'özel hayatlar' işin akışına entegre edildiğinden 'yerelden kaçış' böylesi bireylerin hayatında bir zorunluluk haline gelmektedir. Mekânsal taleplerinin de bu kaçışı vaat eden türde olması olağan bir sonuç olmaktadır.

⁵ 'Görüşmeci 8'; 42 yaşında, uluslararası bir şirkette hisse sahibi erkek bir mühendistir.

Görüşmeci 8: “Ben şirkette genel yönetimden ve pazarlamadan sorumluyum. Zamanımın yarısı ofiste yarısı da müşteri ziyaretleri ve yurtdışı seyahatlerle geçiyor yoğun olarak. 2013 yılında 15 kere çıkmışım. 2014 yılında yine 12-13’ü bulacak gibi. Avrupa’nın pek çok ülkesine seyahat ediyorum. Ortadoğu’da seyahatlerim oluyor. Bazen müşteri ziyaretleri bazen de beraber çalıştığımız şirketleri ziyaret ediyorum. Şimdi de Uzakdoğu’da birkaç pozisyon açmaya çalışıyoruz. Onunla da ilgili seyahatlerim oluyor.”

6.1.3. İş ve Esneklik

‘Görüşmeci 3’ün bizlere anlattıklarıysa ‘esnek iş’ ve ‘esnek zaman’ koşulunun nasıl ortaya çıktığını anlatan nitelikte vurgulamalardır. Kendisinin sahip olduğu ‘işinin esnek kapasitesi’ onun özel hayatı ve çalışma hayatı arasında var olan sınırın kontrolünü kaybetmesinin nedeni olmuştur. Görüşmecinin "benim için ev-iş arası ayırım yok" dediği nokta, aslında özel hayatının içine sokulan işin ne kadar da özeline kuşatabildiğinin anlatıcısıdır. Ayrıca kendisinin ‘home ofis’ çalışma hali, evinin de esnek çalışma koşuluna göre nasıl dizayn edildiğinin anlatıcısı olmaktadır. Bu açıdan onun "gece ikiye kadar çalıştık" şeklinde örneğini verdiği iş durumu, aslında evin içindeki işin esnek zamanının mesai kavramından bağımsız olarak tüm özel zaman kapasitesini nasıl iş organizasyonlarına açık hale getirdiğinin ispatı olmaktadır. Ayrıca yeni işin esnek mekân niteliği de ona mekânsal özgürlük katmamış, aslında ‘özel alanını’ işin organizasyonu bağlamında dizayn etmesini bir zorunluluk haline getirmiştir. Çünkü onun "evden soyutlanmış odası" ve "oraya temizlikçi hariç kimse giremez" diyerek vurgusunu yaptığı şey, aslında kendisini özgür kılan işten ziyade işe dair çalışma disiplini özel hayatının da bir parçası haline getirmesinin anlatımıdır. Sonucu ise kendisinin dediği gibi, "iş ile özel hayatın birbirine karıştığı" bir durumu kaçınılmaz olarak ortaya koymuştur.

Görüşmeci 3: “Ev-iş arası çok ayırım yok benim için. Evimde de çalışırım. Zaten evimin bir kısmı da ofis benim için. Yani homeofis çalışıyorum. Mesela dün gece bir haber aldık ve saat ikiye kadar tanıtım mailleri hazırladık/yazdık. Artık teknoloji eksenli çalışınca da ekstra ofis kiralari vermenin de bir anlamı kalmıyor ayrıca... Evimiz büyük bir ev, 220 m². Benim burada tamamen kendime ayırdığım ve ofis olarak tabir ettiğim bir odam var. Bu odaya temizlikçi hariç kimse giremez oraya. Burası evden soyutlanmış bir yerdir. Gayet de teknolojik olarak donatılmış ofis ve her yere yetişmemi de mümkün kılıyor. Özel hayatı kısıtlamadan bir arada götürebiliyorum. Özel hayatımla işimin zaman ve mekânı hep iç içe geçmiştir benim. Özel hayat ve iş ayrımı çok yok bende. Gezmelerimizde vs. hep etkilenir bundan. Şehirde yaşıyorsanız ve bir iş adamı iseniz zaten böyle bir şansız olamaz. Ben bunu sadece tatilde yapabiliyorum. Tatilde sadece net ayırım var ama onun dışında iş ve özel hayat birbirine karıştı tabi.”

Görüşmeci 4’ün⁶ eşinin işi açısından anlattıkları da -tıpkı görüşmeci 3’ün anlattığı gibi- ‘işe dair olanla iş olmayan (özel alan) arasındaki sınırların nasıl belirsizleştiğinin’ anlatıcısı bir durumu ortaya koyabilen bir örnek olmaktadır. Artık - Beck’in de vurguladığı gibi (2011)- ‘esnek kontrol’ işi her yere sirayet edebilen bir hale

⁶ ‘Görüşmeci 4’; 36 yaşında, özel bir üniversitede öğretim üyesi olarak çalışan kadın bir akademisyendir.

getirdi. Bu açıdan 'görüşmeci 4'ün "onun (eşinin) çalışma saatleri çok belirsiz" şeklinde vurgusunu yaptığı nokta, çalışmanın hayatlarındaki zamanla ilgili belirsizliğinin anlatıcısıdır. Fakat görüşmecinin anlatımını yaptığı bu belirsizlik, mekânsal anlamdaki belirsizliği de bir form olarak içerisinde taşımaktadır. Bu tarz belirsizlik hali bireylerin hayatındaki her türden gerçek/geleneksel ya da yüz yüze olan ilişki sistemlerini de gereksiz hale getirdi. Fakat gündelik hayatı da farkına varmadan bir kontrol sahası haline getiren bu durum, gerçek ilişkilerin olmadığı yerde sosyal hayat içinde belirsizliğe endeksli koşulları kalıcı hale getirmektedir. Burada 'görüşmeci 4'ün ifade ettiği "bizim için kolaylık" ya da "nimet" şeklindeki şeyler, aslında özel hayatlarının içine 'seyreltilmiş denetim mekânizmalarıyla' birlikte sokulmuş esnek iş temposundan başka bir şey değildir. Başka bir ifadeyle işin nasıl da özel hayatın her yerine sirayet ettiğinin vurgusu olmaktadır. Bu noktada ortaya çıkan şey, evin işe göre organize edilmesi olmaktadır. Oluşan durum artık evin içini iş disiplini çerçevesinde dizayn etmeyi gerektirmektedir. Bu açıdan 'görüşmeci 4'ün eşinin özelinde ortaya çıkan durum, "iş esnekleşirken" hayatın da esnekleşiyor olmasıdır. Fakat bu oluşan yeni durum gerçekçi bir özgürleşme niteliğini ortaya koymaktan ziyade, hayatın işin denetimine ya da kontrolüne girmesinden başka bir şey olmamaktadır.

Görüşmeci 4: "Eşim bir Amerikan şirketinde satış teknisyeni olarak çalışıyor... Onun çalışma saatleri çok belirsiz. Evden de yoğun olarak çalışabiliyor. O, Türkiye'ye döndükten sonra da aynı firmada çalışmaya devam ettiği için çok alışkın o tempoya ve çok disiplinli çalışır. Kesinlikle evde çalışıyormuş gibi değildir. Fark etmezsiniz bile onun evde olduğunu. Burada bir firmaya başladı yeni. 6-7 ay oldu. Çalışma saatleri esnek ve bu benim için inanılmaz nimet... Homeofis olabildiği için benden önce eve gelir ve onun evde olması bana inanılmaz kolaylık sağlıyor... Görmüyoruz bile! Çünkü ev çok büyük. Kendi çalışma odası var. Bir çay ya da kahve vermeye gidiyorum. Öğlen yemeği için dışarı çıkıyor, o kadar... Akşam 7 olunca onun için iş biter. Denetimi yok. Şirketin güveni ona karşı yüksek... Çok disiplinli çalışıyor. (Araya girerek "online bir denetim söz konusu mu?" şeklinde soru yöneltince görüşmeci düşünerek) Aslında dediğin gibi! Bir denetim mekânizması var. Online olarak görülüyor... Somut ilişkiler yok, evet. Özellikle buraya geldiğimiz ilk zamanlarda çok zorlandı. Çalışma arkadaşları yoktu. Sosyal ilişkiseliliği olmuyordu. Onunla başa çıkabilmek için akşamları spora falan giderdi. Hafta sonları evden çıkmaya özel çaba gösterirdik."

6.1.4. İş, Rekabet ve Kalıcı İlişkilerin Gereksizliği

Uluslararası bir filo şirketinde çalışan 'görüşmeci 2'nin⁷ söyledikleri de 'yeni/neoliberal işin' koşullarını benimsemiş bir çalışanın değerlendirmeleri gibi durmaktadır. Çünkü görüşmeci işin belirsizliği, akışı ve istikrarsızlığını hatta kariyer rekabetini ve yıkıcılığını dahi "olması gereken yapıcılıklar" olarak ortaya koymaktadır. İstikrar -Sennett'in tabiriyle (2011b; 2012)- 'yeni dünyanın' fertleri adına yerinde saymak ya da başarısızlık algısının merkezine düşmek anlamına geliyor. Nitekim görüşmecinin konuşmasında "kamuda çalışmak" dediği şey onun için 'standartları' ve

⁷ 'Görüşmeci 2'; 29 yaşında, bir şirkette yönetici olarak çalışan erkek bir iktisatçıdır.

'katı kuralları' olan bir gerçekliğe karşılık gelmektedir. Aslında görüşmecinin burada vurgusunu yaptığı şeyler bir bakıma onun 'kalıcı iş ilişkilerine' dair bakışını da ortaya koymaktadır. Yeni ekonomiye özgü hayat 'istikrarsızlık' üzerinde yükselen bir ritim elde edince, 'standart olanlar' (rutinler) neoliberal işlerde çalışanlar için sıkıcı şeyler haline gelmektedir. Bu nedenle kısa süreli hedeflere endekslenen işte çalışan bireylerin, hayatlarındaki rutinlere bakışı, içinde buldukları koşullara özgü olmaktadır. Bauman'ın tabiriyle (2003; 2006) böylesi bir dünyada gelecek, belirsizlik yumağı haline gelince, işin üretebileceği uzun süreli anlatıların sonucundaki kalıcılıklar bireyler tarafından aranır ya da beklenir bir durum olmaktan çıkmaktadır. Çünkü başarının kendisi artık uzun süreli bir gerçeklik değildir. Bu yüzden işin böylesi bireyler için "entrikalara, yalancı, kırıcı ilişkilere" açık hale gelmesinin nedeni; kısa vadeli ve sosyal sorumluluklar üstlenmekten uzaktaki çalışma koşullarının ürünüdür. İşin ve bu türden aktığı yerde standart olanlar, rutinler (ya da kalıcılıklar) görüşmecinin de vurguladığı gibi, sadece hayatın 'heyecanı yok eden' şeyler olmaktadır. Bu da hayatın belirsizlik eksenindeki akışının bireyler için ne kadar büyük beklentilere dönüştüğünün anlatımını yapmaktadır. Artık başarı salt bireysel, kariyer de diğerlerini ezip-yıkıp gitmek anlamına gelmektedir. İşin belirsizliği bu yüzden hayata dair hikayeyi radikalleşen kişiselliklere hapsedmektedir. Böylesi bir ortamda da doğal olarak kalıcı anlatıların ürünü olan müşterek davalar geçersiz ve anlamsız şeyler haline gelmektedir. Bu nedenle varlığı istenmez olan kalıcılıklar (standartlar), bireyler için hayatın 'heyecanını alan' bir gerçekliğe dönüşmektedirler. Görüşmecinin vurguları da bunu açık eden tarzda anlatımlardır.

Görüşmeci 2: "Kamuda çalışmak bana katı kuralları olan bir iş bir yer gibi geliyor. Neden katı kuralları var? Standart! Belli! Devletin kuralları bellidir. Standarttır. Değiştirilemezdir. Ama özel sektörde biraz daha rahattır. Biraz daha esnektir. Ama kamuda bir kural neyse Türkiye'deki bütün kamu kuruluşlarında aynıdır. Özel sektörde ise öyle değildir. Her yerde farklıdır... Özel sektörde rekabet var. Yalancı, kırıcı ve hatta gizli rekabet var. Entrikalar söz konusu. Dizilerdeki ve filmlerdekini biz yaşıyoruz... Yüzünüze bakıp sizi seven ama arkanızdan konuşan insanlar da var. Onu yaşadım da ben, eski çalıştığım şirketlerde, firmalarda olsun. Ben 250 kişinin içinde de çalıştım, 10 kişinin içinde de çalıştım... Şu anda 100 kişilik bir şirkette çalışıyorum. Tatlı bir rekabet var çalışanlar arasında. Kariyer açısından, yükselme açısından... Biz rekabete dayalı bir iş ortamında çalışıyoruz. İş hayatımda bunu hep gördüm. Bir kırıcılık, yırtıcılık var... Özel sektörde de bu olmalı. Departmanlar arasında da bireyler arasında da oluyor bu. Olmazsa zaten işin zevki kalmaz bence. Rekabet olan yerde heyecan olur, aksiyon olur, eğlence olur. Ben öyle düşünüyorum."

'Görüşmeci 2'nin konuşmasının ilerleyen noktasındaki vurguları aslında kendi işine dair başarı kriterinin ne kadar belirsiz olduğunu anlatan cinstendir. Buradaki başarılar işe dair hedeflerle belirlendiği için, hedeflere dönük yarışlar işin görüşmeci için sosyal bir anlatı üretmesine müsaade etmemektedir. Çünkü salt kariyer, yükselme ya da primlerle ölçülen başarının sosyal hayata dair kalıcı anlatılar inşa etmesi çok da mümkün olmaz. Sosyal anlatılardan ya da erdemlerinden arındırılmış bu çalışma tarzının doğasında görüşmecinin söylediği gibi "gizli ya da açık kişisel rekabetlerin",

"kırıcılıkların", "entrikaların" ya da 'salt rakamlara/hedeflere odaklı birlikteliklerin olması' son derece doğaldır. Sosyal anlatılara dair çıktılardan arınık işte ya da iş koşullarında 'takım' denilen ya da 'çalışma arkadaşı' denilen kişi, görünürde birlikte çalışılan kişi olsa da kendi bireysel kariyerleri açısından birer engele dönüşmektedirler. Hikâyenin bireysel yazıldığı yerde başarının da bireysel yazılması bir zorunluluktur. Her şeyi bireyselliklere indirgeyen dünyada rutinler, istikrar ya da kalıcılık son derece değersiz şeyler haline gelmektedir. Çünkü elde olan her şey 'no long term' (uzun vade yok) denilen vadesizliklere hizmet etmektedir.

Görüşmeci 2: "Biz işimizi yaparken de kendi departmanımızda, şirketimizde departmanlar arası bir rekabet yoktur gözle görülebilen. Ama raporlara ve kâğıt üzerine baktığımızda bir rekabet vardır. Kendi departmanınız içerisinde de aslında hiçbir rekabet yoktur. Fakat performansa dayalı bir rekabet vardır. Onun dışında bizim departman olarak yarıştığımız bir şey yoktur. Takım ruhu olarak çalışırız. İşe odaklı takım olarak çalışıyoruz... Ben hukuk ve tahsilata bakıyorum. Hukuka sadece ben, tahsilata 3 kişi bakıyoruz. Tahsilata takım ruhuyla bakıyoruz. Bireysel aldığımız görevler performansımıza yansıtılıyor. Ben özel şirketi seviyorum... Bence özel sektörde rekabet olmalı."

6.2. Ekonomik Dönüşümlerin İzinde Geleneksel Modern Kentten Geç Modern Kente

Çalışmamız açısından kritik önemi olan bir nokta da görüştüğümüz güvenli site sakinlerinin kendi kent deneyimlerini geçmişten günümüze yaşanan bir süreç olarak anlatmalarındı. Çünkü kendilerinden bu noktada istediğimiz şey, şu anda yaşadıkları geç modern kent deneyimini geçmiş tecrübelerini dikkate alarak anlatabilmeleriydi. Kendilerinden 'geleneksel modern kent' algıları bağlamında yaşadıkları çocuklukta kent ve anne-babalarının yaşadığı kent deneyimini, şu anda kendi içinde buldukları kent deneyimleri açısından karşılaştırmaları istenmiştir. Aslında burada kendilerinden örtük olarak istediğimiz şey, çocukluklarının 'geleneksel modern kentle' şu anda hali hazırda yaşadıkları 'geç modern kentin' karşılaştırmasını yapmalarındı. Bu açıdan kenti, değişen ekonomik koşullarına bağlı olarak, gelenen noktada nasıl algıladıkları irdelenmiştir. Böylesi sorgulamalar kendileri açısından 'yeni (neoliberal) kentin' nasıl bir realiteye sahip olduğunun anlatımını yapmış olmaktadır. Bu türden bir çabayla hareket etmemizdeki hedefimiz ise şu anda yaşadıkları neoliberal kente dair deneyiminin öncesinde yaşadıkları geleneksel modern kent deneyimlerini anlatabilmelerini sağlamaktır. Böylesi bir sorgulamadaki beklentimiz ise işleri vasıtasıyla neoliberalleşen hayatlarının ne gibi farklılaşmalar ürettiğinin anlatımını yapabilmelerini sağlamaktır. Bir bakıma da işin doğasında taşıdığı risk ve belirsizliklerin onların hayatlarındaki pratiklerde karşılıklarının neler olduğunun ortaya konulabilmesi olmaktadır.

Tüm görüşmecilere istisnasız olarak yönelttiğimiz bu türlü sorulara karşılık olarak aldığımız cevaplar, katılımcıların tamamına yakınının (üç görüşmeci hariç) geçmişteki kent deneyimlerine (çocukluklarındaki geleneksel modern kent deneyimlerine) pozitif anlamlar yüklediklerini göstermektedir. Ayrıca her görüşmecinin 'geleneksel modern kent' deneyimlerini anlatırken ortaya koydukları

'çocukluklarındaki kentlerde'; 'sokaklara' (arayüzeyle), 'ilişki tarzlarına', sosyalliklere, dayanışma ağlarına, güvenlik koşullarına dair olumlu şeyler söyledikleri görülmüştür. Görüşmecilerin tamamına yakını da buna karşılık olarak yaşadıkları şimdiki kentte (geç modern kentte ya da neoliberal kentte) tüm bu özelliklerin yitirildiğini ifade etmişlerdir. İfade edilenler açısından koşullar incelendiğinde, kente dair yaşanan farklılaşmaya yüklenen anlamlar bizler için somutluk kazanmış olmaktadır. Bu açıdan bir önceki kısımda işle ilgili olan güvensizliğin ve belirsizliğin gündelik hayata (kentsel yaşama) dair pratik çıktılar üreteceğini beklemek, çalışma adına doğal bir durum haline gelmekte. Çünkü yaşanan değişim koşullarında tüm kent hayatı ve onun gelenekselliklerinin, insani ilişki biçimlerini ve gündelik hayatı değiştiriyor olması son derece doğaldır. Bu açıdan görüşmecilerin 'kendi çocukluklarının kenti' dedikleri koşullar, bir bakıma anne-babalarının sahip olduğu 'geleneksel modern kente' dair pratiklerdi. Kendilerinin yaşadıkları kentler ise onların 'geç modern deneyimlerinin' ürünü olan korku, belirsizlik ve risk algılarının oldukça yüksek olduğu neoliberal kentler olmaktadır.

6.2.1. İş Değişirken Hayat da Değişiyor

Kendisi 'yeni kapitalist' koşullarda' bir kadın doktor olarak çalışan 'görüşmeci 6'nın⁸ hayatını önceki ekonomik dönemlerin kadınlarıyla karşılaştırırken yaptığı vurgular; yaşanan farklılaşmaları özetleyen bir saptama niteliğindedir. Çünkü onun konuşmasında "biz" dediği kitle, kamusal alanda ekonomik aktör olan ve neoliberal ölçeklerde bir iş temposuna sahip olan kadının durumu olmaktadır. Kendisinin "biz" vurgusunun karşısına koyduğu kadın ise; bu koşulların dışında kalan, ekonomik aktör olarak kamusal alanda rol almayan ve geleneksel rollerinin hâlâ devam ettiği geleneksel modern kadındır. Vurgularında kendi hayatındaki "çalıştığı için olduğunu" söylediği durum, aslında hanede var olan her iki eşin işle ilgili yoğun tempoya kapıldıkları neoliberal süreçte, dışarıya ya da dışarıdaki sosyal temaslara karşı nasıl duyarsızlaştıklarının (ya da isteksizleştiklerinin) anlatımıdır. Başka bir ifadeyle de sosyallikleri açısından pasif bir hayata savrulduklarının anlatımıdır. Görüşmecinin ifadesiyle söylenirse, işin akışı karşısında ortaya çıkan yoğunluktan geleneksel olana dair "vakit bulamadıklarını" ortaya koymaktadır. Bu açıdan 'görüşmeci 6' 'komşuluklar' gibi uzun soluklu ilişkiler gerektiren ya da sosyal anlamda 'kalıcı tarzda yatırımlar' gerektiren bir ilişki durumunun kendi hayatında olmadığını vurgusunu yapmaktadır. İşin temposundan geriye kalan kısıtlı zamanda ancak 'özel hayatlarında kalabilmelerine' neden olan bir sosyallik hallerinin ortaya çıktığını dile getirmektedir. Bu durum da kendisinin tabiriyle "onları dışarıda var olabilecek tüm sosyal ilişkilere kapatan" bir süreci ortaya çıkarmaktadır. Görüşmeci ve eşinin hayatında geleneksellikler sona ererken belirsizlikler işin ritmi olmaktan çıkarak, sosyal ilişkilerin tarzını belirleyen koşullar haline gelmektedir. Görüşmecinin konuşmasında "çalıştığı için birbirini tanımayan insanların haliyle birbirine güvenemediğini" anlattığı nokta, işe dayalı olarak hayatın sosyal anlamda nasıl belirsizlikler yüklenebildiğinin anlatıcısıdır. Çünkü kendisinin "eskiden ev kadınları fazlaydı, haliyle komşuluklar da

⁸ 'Görüşmeci 6'; 31 yaşında, bir hastanede uzman olarak çalışan kadın doktordur.

fazla oluyordu" dediği nokta, kadının geleneksel kent ilişkisinin aileyi, geleneksel ve uzun süreli sosyalliklere nasıl açık hale getirebildiğinin ifadesidir. Bir bakıma geleneksel ilişkiler, hayata dair belirsizlikleri ortadan kaldırarak sosyallikler açısından istikrar sağlayıcı ilişkileri mümkün kılabilir. Bu açıdan "kendisi gibi olan kadınların" iş hayatındaki yeni statüsü, onları geleneksel anlamda istikrar vaadi olabilecek olası sosyal ilişkilerden alıkoymaktadır. Bu da iş değişirken hayatın nasıl değiştiğini ortaya koyan örnek bir çıktı olmaktadır.

Görüşmeci 6: "Çalışma hayatı artık eskisi gibi değil. Bir de güven duygusu da artık farklılaştı. Artık insanlar birbirine güvenmiyor. Herkes çalıştığı için. Çünkü eskiden ev kadınları daha fazlaymış ve evde olduğu için haliyle komşuluklar falan da daha samimi ve yoğun oluyordu. Ama şimdi biz çalıştığımız için sabah gidip akşam geliyoruz. Hal böyle olunca da ancak kendi çocuğumuza zaman ayırabiliyoruz ya da kendi dersimiz oluyor. Bakacağımız bir şeyler oluyor. Ancak onlara zaman ayırabiliyoruz. Bırakın komşuları ya da komşulara zaman ayırmayı, akrabalarla bile görüşemiyoruz. Ben zaman yokluğundan böyle olduğunu düşünüyorum. Çalıştığımız için böyle oluyor. Mesela ev kadını olsak durum değişebilir."

Kendisi bir tıp fakültesinde akademisyen olan 'görüşmeci 5'in⁹ ortaya koyduklarına bakılırsa, o da benzer yönlü olarak ekonomi dönüşürken kentteki ilişkilerin nasıl değiştiğinin vurgusunu yapmaktadır. Hatta görüşmeci geleneksel modern kentin kendine has ilişki tarzlarının, kendi hayatları açısından nasıl değiştiğinin de anlatımını yapmaktadır. Onun konuşmasında "iş hayatından ötürü insan ilişkileri geri planda kalıyor" şeklinde ifade ettiği şey, 'yeni iş' koşullarının ortaya koyduğu insan ilişkilerinin detaylandırıcısı bir saptamadır. Onun "çok yoğunuz" ve "sürekli koşuşturmaca içindeyken bu yönde köreliyoruz" ve "istekliliğimiz kalmıyor" şeklinde dile getirdiği şeyler de temelde kendilerini 'güvenlikli site içinde izole etmelerinin' nedeni olan iş merkezli yaşantılarından kaynaklı ifadelerdir. Bu açıdan onun "bizim ekonomimiz değişirken sosyo-ekonomik profilimiz değişti" yönündeki vurgusu, geleneksel mahalle ilişkilerinin niteliğine dair neden 'isteksiz olduklarını' anlatan vurgulardır. Aslında görüşmeci konuşmasında, böyle bir noktaya savrulmalarındaki en büyük nedenin çalışma tarzlarının kendisi olduğunu dile getirmektedir. Çünkü geleneksel ilişkilerden arınık bir ekonominin, geleneksellikleri olan ilişkileri beslemesi mümkün değildir. Onların hayatında da 'geleneğe dair isteksizlik' böylesi bir koşulun sonucu olmaktadır. Belirsizlik bir yere sirayet edince - Bauman'ın tabiriyle (2012b)- yerel ya da geleneksel olana karşı güvensizliğin artması normaldir. Hayat salt bireysel bir mücadele (ve hatta savaş) alanına dönüşünce, yerel ya da geleneksel roller birer ağırlığa/gereksizliğe dönüşmektedir. Görüşmecinin bu noktada vurgusunu yaptığı şeyler de bu durumun sonucu niteliğindedir.

Görüşmeci 5: "Daha çok iş hayatından kaynaklanıyor gibi. Yeni ilişkiler ya da insan ilişkileri işe göre daha ikinci planda kalıyor. İş çok yoğun sürekli koşuşturmaca, sürekli mücadele içindeyiz. O duygular (görüşmeci burada sosyal birlikteliklere dair isteklilikleri kastediyor) köreliyor. Ama ben küçükken de

⁹ 'Görüşmeci 5'; 35 yaşında, bir araştırma hastanesinde doçent olarak çalışan erkek bir doktordur.

hissediyordum. Mesela oturduğumuz yer bir mahalle gibiydi. Gecekondu benzenen şekildeydi. Şehrin merkezinde modern binalar oluyordu... Ben o zaman garipsiyordum "insanlar birbirini nasıl tanımaz" diye. Biz o zaman herkesi tanıyorduk mahallede. Biz şimdi apartmandaki komşularımızı tanımıyoruz. Sosyo-ekonomik düzey değişiyor. Zaman artık yetersiz. Bir de bu konudaki istekliliğimiz de azalıyor. Artık sosyal ilişkiler zayıflıyor. İhtiyaç olarak görmüyoruz artık. Kendimizi izole ediyoruz."

6.2.2. "Annemin İyi Komşulukları Vardı... Ben Öyle Olamayacağım"

Benzer yönlü sorulara 'görüşmeci 4'ün verdiği cevaplar da önemli saptamaları içerisinde barındırmaktadır. Kendisi doktorasını yurtdışında (Amerika'da) yaparak uzun süre kaldıktan sonra yurda dönmüş bir akademisyendir. 'Görüşmeci 4'ün kaldığı süre öncesi ve sonrası karşılaştırmaları analizlerimiz için değerli olmaktadır. Görüşmeci konuşmasında "benim çocukluğum İstanbul'da kenar mahallelerde geçti" şeklinde bir vurgulama yapmaktadır. Bu vurguları yaparken, çocukluğunun geçtiği kent mekânı için yaptığı saptamaları pozitif yönlü algılarla ifade etmektedir. Kendisinin "kenar mahalle" dediği yer için yaptığı tasvirde, kente dair 'arayüzeylerin' kendileri için son derece aktif olduğunun anlatımını yapmaktadır. Bu açıdan bir paylaşım alanı (hatta kendileri için oyun alanı) olan sokak, belirsizlik ya da güvensizlik ürünü olan 'tehlikeli bir mekân' algısının çok dışında, güvenlik vaadinde bulunabilen bir mekân olmaktadır. Fakat görüşmeci kendisinin çocukluğuna dair bahsettiği İstanbul'daki güveni, şimdiki yaşadığı güvenli sitede kendi çocuğu adına hissedemediğinin vurgusunu yapmaktadır. Aslında onun hayatındaki bu durumun temeldeki nedeni, yaşadıkları mekânın güvensiz olmasıyla ilgili bir durum değildir. Yaşanılan mekânlara dair güvensizlik, onun işiyle ilgili hissettiği belirsizliklerin ürünü olan korkuların sonucudur. Çünkü onun hayatında yaşadığı belirsizlik aslında kendisi gibi gerçekliklere sahip olan sitenin diğer sakinlerince de yaşanmaktadır. Fakat belirsizlikler onların mekansal ilişkilerinde de karşılık bulunca, güvenlik hissi üretmeyen ve belirsizlikler üzerinde yükselen bir ilişki biçimini sitenin hayat tarzına dönüştürmüş olmaktadır. Bu açıdan kendisinin çocukluğuna dair bahsettiği 'güvenlik algısı' kentin etkin kullanımının ürünü ve belirsizlikleri yok edebilen bir 'güvenlik' algısıydı. Fakat bireylerin 'etkin kullanımına' açık olmayan ve dolayısıyla dışarıya karşı korunsa bile belirsizlik algılarını kıramayan 'kendi sitelerindeki' yaşam şekli, onun çocuğunun yaşadığı pratiklere karşı "tehlikeli" gözüyle bakmasını sağlamaktadır. Yaşadıkları mekân onların gündelik pratiklerine kapalı hale gelince, algılarına dair güvenlik vaadi de sunamamaktadır. Kendisinin yaşadığı mekândaki deneyimler ve hatta her türden olası karşılaşmalar ("acaba doğru şeylerle mi oynuyor?" türünden bitmeyen serzenişleri gibi) var olan belirsizliklerin giderilememesinin ürünü olarak birer tehlike faktörüne dönüşmektedir. Bu açıdan onun kendi çocukluğuna dair "basit bir yaşam vardı" dediği nokta, aslında 'gündelik pratikler açısından' da basit olan bir durumu içermektedir. Bu basitlik aktif olan arayüzlere kolay dâhil olabilmenin de basitliğiydi. Fakat bu basitlik yok oldukça yerini de belirsizliklere bırakmaktadır.

Görüşmeci 4: "Ben 2000 yılında Boğaziçi'den mezun oldum. Ondan sonra yurtdışına gittim. Ondan öncesinde İstanbul'un kenar mahallelerinde yaşadım. Gaziosmanpaşa'da, Bayrampaşa'da, Yıldırım Mahallesi'nde falan yaşadım.

Oralarda, çocukluk yıllarımızda, çok rahat bir şekilde çıkıp oynayabiliyorduk. Şu anda bu sitelerde bile biz çocuklarımızı dışarı çıkarmakta zorlanıyoruz. Oğlum akşam saatine kaldığında ben arkasından çıkıp bakıyorum: "Ne oldu?" diye acaba. "Doğru bir şeylerle mi oynuyor?" "Havuzla mı düştü?" falan diye. Bir sürü stres yaşıyorum. Ama kendi çocukluğumu düşündüğümde kenar mahallelerdeydik ama çok daha basit bir yaşantı vardı. Birbirimizle oynuyorduk. Annelerimiz bizi öğlen yemeğine "eve gelin" diye çağırırdı, bir de "babanız geldi!" diye akşam eve çağırırdı. Hepsi o! Amerika'da 10 yıl kaldıktan sonra geri döndüğümde o ortamı bulamadım. Şimdi Zekeriyaköy'de oturuyoruz. Bir sitenin içinde evimiz var. Aynı ortamı yaşayamıyoruz."

Ayrıca 'görüşmeci 4'ün konuşmasının devamında, 'annesinin geleneksel modern kentteki sosyallikleri' bağlamında yaptığı saptamalar da önemli vurguları içerisinde barındırmaktadır. Kendisinin "annemin sorumlulukları olan komşulukları vardı" şeklinde ifade ettiği nokta, aslında tekinsizliğe dayalı olan ve planlanamaz ilişkilerin inşa ettiği samimiyetlerin anlatıcısıdır. Annesinin yaşadığı kent türünde olduğu gibisinden, planlanamaz rutinlere müsaade eden karşılaşmalar, bireylerinin özel hayatlarını dışa açık hale getiren sosyallikler olmaktadır. Bu nedenle annesinin hayatında da var olan plansızlık, tekinsizlik ve hesap edilemezlik türünden şeyler onu, yaşadığı mekâna karşı aktif hale getiriyordu. Annesinin kentsel ilişkilerindeki bu yönlü karşılaşmaları onun gündelik hayatı için bir istikrar ve güvenlik sağlayıcı enstrüman olmaktadır. Burada belirsizliğin yok oluşu dışa açık olmakla paralel bir gerçeklikti. Kendisinin örneğini verdiği "komşu seslenir, annem yemeğin altını kapatır giderdi" dediği şey, aslında annesinin yaşadığı yerde kendisini güvende hissedebilmesinin de nedeni olan ilişki tarzıydı. Çünkü görüşmecinin annesinin plansızlığa ve tekinsizliğe açık halleri sosyal paylaşımları mümkün kılması kadar, karşılaşmaları da (belirsizlikleri yok etmesi açısından) oldukça sıradan şeyler kılıyordu. Tekinsizlik ve plansızlık bir rutin olunca, özel hayatları için belirsizlikleri yok edebilen karşılaşmalar ve temaslar da her an gerçekleşebilir şeyler hale gelmekteydi. Kendisinin "ben kızardım, neden işini bırakıp gidiyorsun" ve "onlara on dakika sonra hazır olacağım bile demezdi" şeklinde ifade ettiği noktalar, annesinin hayatında ihtiyacını duyduğu 'kalıcı ilişki sistemlerini' mümkün kılan kamusal aktifliklerin göstergesi olan davranışlardı. Görüşmeci 4'ün annesinin hayatını güvenli kılan nokta, evinin içinin dışarıdaki gündelik rutinlere ve tekinsizliklere açık olmasından geçmekteydi. Konuşmanın başında "biz oynardık annem bizi hiç merak etmezdi" dediği nokta, aslında annesinin yaşadığı yerden kaynaklı olarak kendisini ne kadar güvende hissettiğinin anlatımıdır. Fakat buradaki 'düzensizlik', 'görüşmeci 4'ün sadece şimdiki hayatına dair bir kavramdır. Annesi için ise gündelik hayatına ve de onun mahalle yaşantısına dair pozisyon alabilmesinin temel koşullarından birisi olmaktadır. Bu da kalıcı ilişkiler kadar, onun annesinin hayatında aradığı türden istikrarı mümkün kılıbiliyordu. Çünkü onun hayatındaki olası belirsizlikleri yok eden sosyal temaslar ancak böylesi ilişkiler üzerinden işletilebiliyordu.

Görüşmeci 4: "Annemin iyi komşulukları vardı. Ben onları gülümseyerek hatırlıyorum. Çünkü ben öyle bir anne değilim. Olamayacağım da. Çat kapılar vardı. Bir de balkon muhabbetleri vardı. Komşumuza karşı sorumluluklarımız

vardı. Bir komşumuz vardı, anneme aşağıdan bağırırdı; "hadi gel! Şuraya gideceğiz!" diye. Annem yemeği ocakta varsa kapatır giderdi. Ben annemi o zaman eleştirirdim, "sen neden işini bırakıp gidiyorsun?" diye. Ama o yemeği kapatır, üstünü giyer, koşa koşa giderdi. Ona böyle bile demezdi: "On dakika sonra hazır olacağım" falan. Ben şu anda onu yaptığımı düşünemiyorum bile."

'Görüşmeci 4'ün konuşmasının ilerleyen kısımlarında; 'annemin kalıcı arkadaşlıkları oldu oralardan', 'kırk yıllık' ve 'halen görüşürler' şeklinde vurgusunu yaptığı noktalar temelde annesinin ilişkilerinin kalıcılığını mümkün kılan sosyal çıktılardır. Kendisinin "gülümseyerek hatırlıyorum", "benim öyle komşuluklarım olmayacak" dediği nokta ise kendi ilişki tarzının kalıcı sosyal ilişkilere açık olmayan halinin itirafı niteliğindedir. 'Görüşmeci 4'ün konuşmasında çocukluğunda yaşadığı sokak ve kaldırım deneyimi şeklinde vurguladıkları ise aslında onun için annesinin ilişki tarzının devamı olan bir sosyalleşme deneyimiydi. "Sokağı bir oyun alanı haline getiren" ve kalıcı paylaşımlara açık bir mekân kılan şey, temelde annesinin belirsizlikleri yok eden ilişki sisteminin varlığıydı. Çünkü kendi çocukluğunun kamusal aktifliği, annesinin yaşadığı mahallenin kamusal alanındaki aktifliğinin devamı niteliğindedir. Aslında kendi çocuğuna dair site içindeki kaygılarının kaynağı da kendi ilişki sistemlerinin -görüşmecinin annesinin aksine- belirsizlikleri yok edememesinin sonucudur. Bu açıdan -Jacobs'un tabiriyle (2013)- güvenlik salt polis işi ya da fiziksel donanım olmaktan ziyade bizim ilişki tarzlarımızın ürünü olan algılarımızdan ibarettir. Bu açıdan onun geleneksel modern bir kadın olan annesinin ilişkileri kalıcı birlikteliklere müsaade ettiği kadar, onun ürünü olan güvenlik vaadini de yerine getiriyordu. Bu tarz bir sosyalliğin parçası olarak sokak (arayüzey) onların hayatında önemli bir kavram haline gelmektedir. Açıkçası sokak bu kerte de sadece geçip gidilecek bir yer değil, durup sosyalleşebilecek bir mekân haline gelmekteydi. Kalıcı paylaşımların alanı olan sokağın onların geçmişteki hayatlarında belirsizlik yüklü olması bu nedenle mümkün olmuyordu. Böylesi bir ortamda kalıcı paylaşımlar çocukların sahiplenilmesini, bakımını ve gözetimi salt onların ebeveynlerinin özel alanına endeksli bir iş olmaktan çıkarıyordu. Kendisinin konuşmasındaki vurguları, bu 'özel' sorumlulukların bile ne kadar kolektif bir koşulun parçası olabileceğinin ispatıdır. Bu açıdan da kendisinin çocukluğunda başkalarına "komşu annem" diyebilmesi, "annesinin bir hafta onları komşuya bırakarak memleket gezmesine gidebilmesinin" nedeni, aslında onun ebeveynlerinin sorumsuzlukları olan şeyler değildi. Aslında daha büyük olan kolektif sorumluluklarından taviz vermeyen ilişki sistemlerinin, onların hayatlarına dair sağladığı sosyal güvenlik adacıkları olmaktadır. Bu bakımdan görüşmecinin konuşmanın başında annesi için, "ben işini bırakıp gitmesine kızardım" dediği şey, aslında annesinin sahip olduğu bu türden ilişkilerin onun hayatında bir 'komşu anne edinebilmesinin' de nedeni olmaktaydı. Çünkü sosyal birlikteliğe/paylaşımlara dair verilmeyen tavizler kalıcı ilişkilere açık koşulları ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle annesinin ilişki tarzı, onun kırk yıllık arkadaşlıklarını var eden temeldeki noktadır. Görüşmecinin konuşmasında "kendi hayatında olmayacağını" söylediği bu nokta, aslında annesinin hayatında var olanları yapabilecek bir sosyal sermayeye sahip olamamasının anlatımıdır. Kendisi, annesinin aksine, kalıcı ilişkilerin olmadığı yerdeki güvensizlikleri giderebilmek adına 'yapay istikrar

koşulları' satın alma yoluna gitmektedir. "Bakıcılar", "kurallar" vs. aslında onun hayatında olmayan 'sosyal sermayelerin' ürünü olarak, satın alınmaya çalışılan kontrol argümanları olmaktadır. Fakat annesinin hayatındaki kadar belirsizlikleri yüklenebilen koşullar sağlaması da meçhuldür. Çünkü annesinin ilişkileri her türden belirsizliği yok edebilecek ölçekteyken (çocukları komşuna bırakıp memlekete gidebilecek kadar) kendisinin 'satın aldığı' istikrar koşulu geçici ilişkilerin sağladığı resmiyetlerden öteye geçememektedir. Kalıcı anlatıları olmayan ilişkilerin sağladığı rahatlamalar sadece geçici türden rahatlamalar olmaktadır. Nitekim güvenli bir sitede bile çocuğuna dair yaşadığı kaygılar gibi.

Görüşme 4: "Annemin çok kalıcı arkadaşlıkları oldu oralardan. Kırk yıllık ve halen daha görüşüyorlar. Ben de oradan arkadaşlarımla görüşüyorum hâlâ. Bir sürü insan da halen oralarda öyle. Ama şimdi benim hayatım öyle değil... Sokak benim için çok güzel bir kavramdı. Kaldırım, sokak bir oyun alanı gibiydi... O dönemlerde insan ilişkilerinde hem güven hem sevgi vardı. Mesela benim annem Anadolu'dan gelmişti zamanında. Bizi komşusuna bırakıp pazara giderdi. Bizi beraber büyütürlerdi. Benim tırnağımı o komşunun kestiği çok olmuştu. Halen ben ona "cici anne" derim mesela. 'Komşu annemle' birlikte beni bebekten yıkadıkları çok olmuş... Mesela ben, annemin bizi bir hafta cici annemize bırakıp memlekete gittiğini bilirim... Biz annem gelene kadar bir hafta orada kalırdık. Nerede şimdi öyle komşuluk. Ancak bakıcılara bırakıyoruz. Kurallar koyuyoruz baksınlar diye... Bence sorumluluk çok önemli. Şimdilerde biz birbirimize karşı o sorumlulukları hissetmiyoruz."

Tüm bu vurgulamalar ve analizler de temelde iş ve hayat bağlamındaki ilişkiselliğin ne şekillerde bir kent pratiğine karşılık geldiğinin anlatımını yapabilen cinstendir.

7. Sonuç ve Değerlendirme

Güvenlikli site sakinlerinin kente dair yaşadıkları gündelik hayat deneyimleri, onların içinde buldukları ekonomik durumların sonucu olan çalışma koşullarıyla ilgili gerçekliklerdir. Bu bakımdan yeni işlerin doğasında var olan risk ve belirsizlik halleri, 'yeni orta sınıfların' gündelik hayatlarına yansiyarak birer kentsel deneyime dönüşmüş durumdadır. Neoliberal kentin 'gelenek ötesi yaşam alanları' olarak ortaya çıkan 'güvenlikli sitedeki hayat', bu bakımdan yeni işin doğasına özgü olarak ortaya çıkan risk, korku ve belirsizlikler adına istikrar ve kalıcılıklar sunması beklenen yaşamlar haline gelmiştir. Çünkü neoliberal (ya da geç modern) bireyin sahip olduğu işlerin doğasında geleneksel modern kente ait olan tüm gelenek ve kalıcılıklarla mesafeli olan bir gerçeklik söz konusudur. Yeni işler geçicilikler üzerine kurulu gerçekliklere sahip olduğu için, kentin geleneksel kalıcılıklarıyla arasına mesafe koymaktadır. Yükselen risk ve belirsizliklere karşılık olarak ortaya çıkan böylesi 'biyografik çözüm' tarzları güvenli siteye özgü yaşamı yüceltirken, kenti ve toplumsal ilişkileri giderek sorunlu olarak algılanan gerçeklikler haline getirmektedir. Çünkü toplumsal rollerin kaynağını ekonomiden alan istikrarsızlaşma biçiminin yeni hali, güvensizliğe dayalı hayatları kalıcı hale getirmektedir. Güvensizliği bir hayat formu haline getiren yeni ekonominin aşındırdıklarıyla, güvensiz insan ilişkileri ve

sonucunda da güvensiz kent mekânı koşullarının ortaya çıkması yakından alakalı şeylerdir.

Güvenlikli sitelere özgü bir başka önemli durum da kaynağını 'yeni çalışma koşullarının' içinde barındırdığı akışa, esnekliğe ve harekete endeksli olan özelliklerden almasıdır. Küresel çalışma temposuna özgü şekillerde akış ve hareket etrafında kurgulanan yeni işler, bu özellikleri kent içinde de aranan bir standarda dönüştürmüştür. Bu bakımdan akışı ve hareketi kesen her şey (buna gündelik hayatın kalıcı tarzdaki ilişkileri de dahil olmak üzere) neoliberal bireyler için giderek bir ayak bağına dönüşen şeyler haline gelmiştir. Ayrıca küresel ilişkilere son derece açık hale gelen 'yeni iş' deneyimleri, buna karşılık yereldeki ilişkilere ve hatta bunun ürünü olan gündelik hayat pratiklerine oldukça mesafeli duruşlar sergilemektedir. Küresel işlere özgü olan algılar yerele ilişkin deneyimlere mesafeli hale geldikçe, onun mümkün kıldığı türden her türlü istikrar, gelenek ve rutine ilişkin pratiklere de mesafeli hale gelmektedir.

Ayrıca yeni işlerin, esnekleşen zaman ve esnekleşen mekan koşullarının ürünü olan kontrolü zor ve belirsizlikler üzerine kurulu hayatları, geleneksel ilişkileri de 'geç modern kent bireylerinin' rutinleri açısından bir tehdit haline getirmektedir. Bu sayede iş olanla iş olmayan arasındaki sınırları muğlak hale getiren belirsizlikler, hayata dair sınırların da nerede başlayıp nerede bittiğinin ayırt edilmesini giderek zorlaştıran kalıcı bir iş temposuna neden olmaktadır. Hal böyle olunca da bireylerin geleneksel kent deneyimlerinin tekinsizliği ve kontrolsüzlüğüyle yüzleşebilme ihtimalleri, üstesinden gelemeyecekleri bir korku ve belirsizlik faktörüne dönüştürmektedir. Bu açıdan böylesi 'geç modern bireyler' için bir istikrar vaadi sunan güvenlikli siteler, esnek işin ürünü olan hayatın içinde var olan belirsizliklerin kalıcılığına karşılık istikrar vaat eden kentsel mekan sunumları haline gelerek giderek yaygınlaşmaktadırlar. Çünkü yeni iş ile ortaya çıkan esnekliğe dair belirsizliğin yaratacağı karar alma ıstırabı gündelik hayatın sıradanlıklarına dönüştükçe, 'güvenlikli site' her türden istikrarsızlığın (ya da esnekliğin) üretebileceği kaygıları da kontrol altına almayı vaat eden bir kentsel mekanizmaya dönüşmektedir. Bu açıdan güvenlikli sitenin vaadi bir bakıma neoliberalleşen işlerde çalışan bireyin omuzlarına inen belirsizlikler (dolayısıyla da korkular) ve esnekliklerden kaynaklanan yükleri hafifletmek adına bir kontrol mekanizması olmayı vaat ettiği için önemli bir tercih faktörü haline dönüşmektedir.

Ayrıca yeni piyasa koşullarında, acımasızlaşan kariyer hedeflerine özgü savaşların temel belirleyici olduğu yerde, gelenekselliği olan sosyal yükleri taşımak da giderek gereksizleşen bir durum haline geldi. Bu bakımdan gelenekselliği olan kent deneyimleri (komşuluk, mahalle ilişkileri vb.) üstlenilmesi gereken sorumlulukları ve yükleri açısından gereksiz ve hatta kaldırılması mümkün olmayan şeyler haline gelmektedir. Çalışma boyunca yapılan bu yönlü analizler dikkate alındığında, güvenlikli sitenin sakinleri kendi çocukluklarındaki kentin ya da anne-babalarının yaşadığı kentin deneyimlerinin çok uzağında tepkiler ortaya koymaktadırlar. Onların kendi çocukluk deneyimlerine özgü olan her türden 'geleneksel modern kent' deneyimi kendileri için artık bir risk, tehlike ve belirsizlik yumağına dönüşmüş

durumdadır. Bu açıdan böylesi bireylerin üstlenebilecekleri yükün çok uzağına düşen bu türden geleneksel modern ilişkileri, artık onların gündelik hayatlarında dışlanması gereken deneyimler haline dönüşmüştür. Hal böyle olunca da güvenli sitelerin neoliberalleşen kente özgü belirsizlikler ve korkular açısından yeni bir kentsel sunum vaadine dönüştüğünü iddia edebilmek mümkündür.

Kaynakça

- Bali, R. N. (2013) *Tarz-ı Hayat'tan Life Style'a: Yeni Seçkinler, Yeni Mekanlar, Yeni Yaşamlar*, İstanbul, İletişim Yayınları.
- Bauman, Z. (2000) *Liquid Modernity*, Polity Press.
- Bauman, Z. (2001) *Community: Seeking Safety in an Insecure World*, Polity Press, Cambridge.
- Bauman, Z. (2003) *City of Fears, City of Hopes*, University of London, London.
- Bauman, Z. (2006) *Liquid Fear*, Polity Press, Cambridge.
- Bauman, Z. (2011a) *Bireyselleşmiş Toplum*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Bauman, Z. (2011b) *Akışkan Modern Dünyadan 44 Mektup*, Habitus Yayıncılık, İstanbul.
- Bauman, Z. (2012a) *Siyaset Arayışı*, Metis Yayınları, İstanbul.
- Bauman, Z. (2012b) *Küreselleşme: Toplumsal Sonuçları*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Bauman, Z. (2014) *Modernlik ve Müphemlik*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Bauman, Z. (2016) *Cemaatler: Güvenli Olmayan Bir Dünyada Güvenlik Arayışı*, Say Yayınları, 2016.
- Beck, U. (2011) *Risk Toplumu: Başka Bir Modernliğe Doğru*, İthaki Yayınları, İstanbul.
- Bourdieu, P. (1998) *Acts of Resistance*, Cambridge Polity Press, Cambridge.
- Castells, M. (2008) *Ağ Toplumunun Yükselişi I (Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür)*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Douglas, M. (2005) *Saflık ve Tehlike: Kirlilik ve Tabu Kavramlarının Bir Çözümlemesi*, Metis, İstanbul.
- Giddens, A. (2004) *Modernliğin Sonuçları*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Giddens, A. (2010) *Modernite ve Bireysel Kimlik: Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum*, Say Yayınları, İstanbul.
- Friedman, M. (2008) *Kapitalizm ve Özgürlük*, Ploto Film / Siyaset Felsefe Dizisi, İstanbul.
- Furedi, F. (2001) *Korku Kültürü: Risk Almanın Riskleri*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Furedi, F. (2006) *Culture of Fear Revisited: Risk Taking and the Morality of Low Expectation*, Cromwell Press, London.
- Furedi, F. (2013) *Paranoyak Anne-Babalık: Uzmanları Dikkate Almamak Çocuğunuz İçin En İyisi Olabilir!*, İz Yayıncılık, İstanbul.
- Harvey, D. (2003) *Sosyal Adalet ve Şehir*, Metis Yayınları, İstanbul.
- Harvey, D. (2005) *Space of Neoliberalism: Towards of Theory Uneven Geographical Development*, Franz Steiner Verlag, Stuttgart.

- Harvey, D. (2007). *A Brief of Neoliberalism*, Oxford University Press, Oxford.
- Harvey, D. (2013) *Asi Şehirler: Şehir Hakkından Kentsel Devrime Doğru*, Metis Yayınları, İstanbul.
- Hayek, F. (2010) *Kölelik Yolu*, Liberte Yayınları, Ankara.
- Jacobs, J. (2011) *Büyük Amerikan Şehirlerinin Ölümü ve Yaşamı*, Metis Yayınları, İstanbul.
- Jameson, F. (2009) *Ütopya Denen Arzu*, Metis Yayınları, İstanbul.
- Lyotard, J. F. (2014) *Postmodernliğin Durumu*, BilgeSu Yayınları, Ankara.
- Smith, A. (2006) *Milletlerin Zenginliği*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- Sennet, R. (1999) *Gözün Vicdanı: Kentin Tasarımı ve Toplumsal Yaşam*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Sennett, R. (2011a) *Ten ve Taş: Batı Uygarlığında Beden ve Şehir*, Metis Yayınları, İstanbul.
- Sennett, R. (2011b) *Yeni Kapitalizm Kültürü*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Sennett, R. (2012) *Karakter Aşınması: Yeni Kapitalizmde İşin Kişilik Üzerindeki Etkileri*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Theodore, N. (2007) *Closed Borders, Open Markets: Immigrant Day Laborers' Struggle for Economic Rights (Contesting Neoliberalism içinde s. 250-266)*, Guilford Press, New York.
- Weber, Max (2000) *Şehir: Modern Kentin Oluşumu*, Bakış Kitaplığı, İstanbul.

Raporlar

- Eva İstanbul Markalı Konut Piyasası Araştırma ve Öngürüler Raporu (2017), İstanbul, EVA Gyo.